

INNHold

1.0	Forord – barn diskrimineres	7
2.0	Barnas Havarikommisjon 2023	9
3.0	Nøkkeltall	11
4.0	Nøkkeltall – De minste barna	12
5.0	De minste barnas rettsvern	14
6.1	Innsikt	
	Vold mot det ufødte barn	16
6.2	Innsikt	
	Hva vet vi om voldsutøver?	18
6.3	Innsikt	
	Uskyldspresumsjonen	20
7.0	Vold mot de minste	23
	7.1 Vold mot det ufødte barnet	25
	7.1.1 Bakgrunn	27
	7.1.2 Problemstilling	28
	7.1.3 Utredning	32
	7.1.4 Konklusjon	34
	7.2 Helseanmerkning	39
	7.3 Meldeplikt ved alvorlig skade	45
	7.4 Obligatorisk dødsstedsundersøkelse	49
	7.4.1 Bakgrunn	51
	7.4.2 Problemstilling	52
	7.4.3 Utredning	56
	7.4.4 Konklusjon	62
8.0	De minste barnas stemme i rettssystemet	65
	8.1 Bakgrunn	67
	8.2 Problemstilling	68
	8.3 Utredning	70
	8.4 Konklusjon	74

BARN DISKRIMINERES

I årets forord må jeg igjen minne på følgende: Grunnloven § 104 slår fast at alle barn har krav på respekt for sitt menneskeverd og rett til å bli hørt. Ved alle avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Norge har også gjort FNs barnekonvensjon til en del av norsk lov. Dette forplikter de folkevalgte på Stortinget, i regjeringen og i alle kommuner. Det forplikter alle som møter barn i sitt arbeid eller som tar avgjørelser som berører barn. Det forplikter oss alle. Barns rettigheter er de voksnes plikter!

I arbeidet for en barndom uten vold og overgrep er barnekonvensjonens artikkel 19, om barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep, og artikkel 39, om barns rett til hjelp og rehabilitering, særlig viktige.

Årets rapport setter søkelys på de ufødte, de minste, de aller mest hjelpeløse. Men også på voksnes generelle oppfatning av barn. Det er et havari når barns rettigheter ikke blir fulgt, eller blir trumfet av voksne i en rettsstat. Da diskriminerer vi barn i forhold til voksne på urimelig grunnlag.

Selv har jeg opplevd gleden ved å bære frem tre nydelige barn, der jeg på sykehuset, hos legen og på helsestasjonen fikk en god og trygg oppfølging. Mine svangerskap var heldigvis problemfrie, og jeg levde i trygg relasjon med barnefar. Slik er det dessverre ikke for alle.

Der det oppdages at gravide har rusproblemer meldes dette umiddelbart. Det iverksettes hjelp for å ivareta mor og for å beskytte det ufødte barnet. Slik må det være. Der det oppdages at mor blir utsatt for vold, meldes det derimot *ikke*. Da har mor selvbestemmelsesrett. Vi beskytter ikke det ufødte barnet mot vold. Det ligger ingen pålegg fra myndighetene om å iverksette hjelp. Dermed får verken mor, barn eller, i dette tilfellet den voldelige faren eller partneren, støtte og hjelp ut av volden. Det er et havari!

Jeg har opplevd sjokket, smerten og sorgen over å miste en nydelig datter. Det resulterte i et tankekaos og mareritt om hennes død. Spørsmålene kværnet og gjorde meg syk. Var det en pinefull død? Opplevde hun mye smerter? Hvordan døde hun? Det ble en besettelse. Spørsmål som enhver naturlig vil stille seg er: Hva skjedde? Var det min skyld? Kunne jeg ha forhindre det? Noen foreldre ønsker ikke slike svar. Når døden skjer i hjemmet, står foreldrenes rett til privatliv foran barnets rett. Om foreldrene ikke vil, er det fortsatt samfunnets plikt å forsvare barns rettigheter – å få avklart om det har skjedd noe kriminelt. Alt annet er et havari!

Det er med stor uro jeg registrerer hvordan de voksne sine rettigheter altfor ofte kommer foran barn sine rettigheter. Her diskrimineres barn stadig i møte med rettsstaten. Forventningene som ligger til barn, om underkastelse og passivitet, gjør barn ekstra sårbare i møte med politi og rettsstat. Barn må bli gitt tilgang til å uttale seg og de må få rom til å gjøre det i eget tempo og med egne ord. Barn er de fremste vitner til eget liv og er sannferdige vitner. De fortjener å bli trodd på det de forteller. Alt annet er et havari!

Denne rapporten skal løfte barns stemmer, og løfte et krav om at barn må bli likebehandlet i retts-systemet. Vi utfordrer dere som har myndighet til å gjøre endringer for å styrke barns rettigheter. Alt annet er et havari!

Lykke til!

Med vennlig hilsen

Ada Sofie Austegard
Generalsekretær,
Stine Sofies Stiftelse

BARNAS HAVARIKOMMISJON 2023

Da vi lanserte vår rapport Barnas Havarikommisjon for første gang i januar 2023, var ambisjonene høye. Med rette. I snart 25 år hadde vi i Stine Sofies Stiftelse arbeidet for en barndom uten vold og overgrep. År etter år møtte vi barn og unge som fortalte om hvordan mangel på, fraværet av, eller kunnskapen om, barns rettigheter skapte umulige situasjoner i deres liv. I mangel på arenaer hvor barns rettssikkerhet kunne løftes, så vi oss nødt til å skape den selv.

Rapporten fra Barnas Havarikommisjon utarbeides på årlig basis. Den skal adressere barns problemstillinger slik at de får en ordentlig utredning, og det gis konkrete forslag til løsninger. Målet er at årsakene til barns havari gjennomgås og læres av – havariene skal ikke skje igjen.

I fjor tok vi opp tre problemstillinger:

- ▶ Barn som tvinges til samvær med voldelige foreldre.
- ▶ Levevilkårene til barn på kode 6 (hemmelig navn og adresse).
- ▶ Varslingsreglene til pårørende og etterlatte ved permisjon og løslatelse fra fengsel.

Rapporten ble lagt frem for barne- og familieministeren og justisministeren i et felles møte i oktober 2023. De viktigste funnene og løsningsforslagene ble presentert slik at de kunne ta dette med tilbake til sine departementer.

Vi har også lagt frem rapportens utredninger, funn og anbefalinger på en rekke møter og konferanser, inkludert Kriminologikonferansen ved UiO, det juridiske fakultet – institutt for kriminologi og retts sosiologi,

styret til Rådet for psykisk helse og Voldtekstutvalget.

///

Stortinget ber regjeringen utrede bruk av omvendt voldsalarm før beslutning om at barn må flytte og bo på kode 6/hemmelig adresse.

I november ba Stortinget regjeringen om å utrede bruk av omvendt voldsalarm før det tas beslutning om at barn må flytte og bo på kode 6/hemmelig adresse. Forslaget gir tro på en løsning for svært mange som i fremtiden vil slippe å bo på kode 6. Dette er noe vi har jobbet målrettet med siden vi lanserte rapporten i januar 2023.

Rapporten førte også til at det ble nedsatt en arbeidsgruppe for utredning om ivaretagelse av fornærmede og pårørende i kriminalomsorgen. Vi i Stine Sofies Stiftelse ble tilbudt en plass i denne arbeidsgruppen, noe vi takket ja til.

I januar startet Bastø fengsel et pilotprosjekt med digitalvarsling av fornærmede som foreslått i vår rapport fra 2023. Prosjektet skal iverksettes i hele landet i løpet av 2024. Rapporten som gruppen utarbeider skal danne grunnlaget for Kriminalomsorgsdirektoratets anbefalinger til Justisdepartementet.

Dessverre har vi så vidt begynt. Fly styrter, båter grunnstøter, tog sporer av. Fremdeles skjer det nye havari. Også med barn og unge. Derfor skal vi fortsette å løfte barns rettssikkerhet i Barnas Havarikommisjon.

///

*Samvær etter vold
Jawad Raja i NRK*

///

*Samvær etter vold
Kronikk i lokalaviser*

///

*Kode 6
Stine Sofies Stiftelse i NRK*

///

*Kode 6
Omvendt voldsalarm*

NØKKELTALL

Omfang av vold

1 av 20 barn og unge har opplevd alvorlig fysisk vold som å bli sparket, slått med en hard gjenstand eller banket opp.

1 av 5 har opplevd mindre alvorlig fysisk vold i oppveksten, som for eksempel lugging, klyping eller klaps med flat hånd.

1 av 5 har opplevd psykisk vold fra foreldre, altså gjentatte tilfeller av psykiske krenkelser. Flere jenter enn gutter har opplevd psykisk vold.

1 av 20 har opplevd seksuelle overgrep fra en voksen.

Partnervold

Like mange menn som kvinner rapporterer om mindre alvorlig partnervold (kløpet, klort, lugget). Flere kvinner enn menn rapporterer om alvorlig vold som spark, kvelertak og bank (kvinner 8,2 %, menn 1,9 %). 2 av 3 som er utsatt for alvorlig vold fra partner er også utsatt for kontrollerende adferd (både kvinner og menn).

Barn som er vitne til vold

Om lag 60 % av barna som kommer til Stine Sofie Senteret har vært vitne til vold i nære relasjoner.

Barn på krisesenter

1 442 barn bodde på et krisesenter i 2021. Sentrene sendte bekymringsmelding til barnevernet for 2 av 3 barn som ble tatt med tilbake til voldsutøver. Ved 3 av 10 krisesenteropphold der voldsutøver var barnets mor eller far, hadde barnet samvær med voldsutøveren i løpet av oppholdet.

Henlagte saker hos politiet

Tall fra SSB viser at 55,5 % av alle anmeldelser av familievold er avgjort uten at rettssystemet har utpekt en eller flere gjerningspersoner. 7 % av alle anmeldelser av familievold er avvist som ikke-lovbrudd. 55 % av alle anmeldelser av mishandling i nære relasjoner, og 38 % av anmeldelsene av andre typer familievold, er henlagt på grunn av manglende bevis. Det har vært en nedgang i antall tilfeller av anmeldt vold i nære relasjoner.

Omfang vold
(2019)

Vitne til vold
(2019)

Henlagte saker
(2020)

Partnervold
(2021)

Anmeldt vold
(2022)

¹ Thoresen og Hjemdals prevalensstudie, 2014

NØKKELTALL - DE MINSTE BARNA

300 små barn i Norge under 4 år dør hvert år. I underkant av 200 av disse er dødfødsler. Sykdom er den vanligste årsaken til disse dødsfallene. I tillegg kommer krybbedød, ulykker og fødselskomplikasjoner.

De fleste dødsfallene skjer i løpet av barnets første fire leveuker. Noen av disse barna dør rett etter fødselen, og andre barn dør etter perioder på respirator og etter forsøk på gjenopplivning.

Om lag 50 barn i Norge dør i løpet av sin første leveuke.

Alvorlig vold mot barn

I 2019 ga Kripos ut rapporten *Alvorlig vold mot barn*. Rapporten er en systematisk gjennomgang av et utvalg saker med de mest alvorlige tilfellene av vold mot de aller yngste barna:

- ▶ Av de 90 barna som er fornærmede, var over halvparten fem måneder eller yngre, og en fjerdedel var to måneder eller yngre, da skaden ble avdekket.
- ▶ Ulike former for bruddskader, inkludert brudd i hodeskallen, var den vanligste formen for skade, etterfulgt av hodeskader som antas å skyldes voldsom risting.
- ▶ En tredjedel hadde en form for helseproblem, enten medfødt sykdom eller vansker knyttet til søvn, gråt og matinntak.
- ▶ I hovedsak er det barnas foreldre som er anmeldt for voldsutøvelse. Omtrent like mange fedre som mødre.

▶ Det er nesten alltid barnets egne foreldre som tar barnet med til lege eller legevakt. Helsepersonell varsler deretter politiet ved mistanke om påført vold.

▶ Kun 2 av de 90 anmeldte sakene ble avdekket gjennom en ordinær helseundersøkelse på en helsestasjon.

Partnervold

Noen studier viser at partnervold øker risikoen for at barna også utsettes for vold. I en studie så man at så mange som 40 % av barn som eksponeres for vold mellom foreldre, selv utsettes for fysisk vold.²

Om lag 2 % av barnebefolkningen utsettes for høyfrekvent vold av en voksen i familien, og hvert tiende barn har vært vitne til fysisk vold mellom foreldre.³

Vold i svangerskapet

I løpet av svangerskapet kan det ufødte barnet bli rammet av volden direkte gjennom spark og slag mot morens mage, eller indirekte gjennom hennes stressreaksjoner. Forskning tyder på at når gravide blir, eller har blitt utsatt for vold, vil dette kunne føre til nedsatt helse og livskvalitet for barnet, etter at det er født og i livsløpet fremover. Det trengs ytterligere forskning for å klarlegge hvilke konsekvenser slik vold har for barna.

Om lag 4 % av kvinner som har født barn rapporterer at de utsettes for vold under svangerskapet. Graviditet beskytter ikke mot partnervold, og felles barn⁴ øker faren for at kvinner også utsettes for vold etter bruddet.

Alvorlig vold mot barn. Kripos, 2019.

Vold i svangerskapet. Helsedirektoratet, 2023.

Vold i parforhold. Haaland, Clausen & Schei, 2005.

Vold i svangerskapet i Norge

▶▶ 4 % fysisk vold

▶▶ 24 % voldserfaringer

SMÅ BARN BLIR IKKE HØRT

De minste barna blir ikke hørt. De minste barna blir utsatt for den mest alvorlige volden. Årets rapport tar tak i de minste barnas rettsvern.

Stine Sofies Stiftelse har sitt hovedsete i Grimstad. Byen der Henrik Ibsen bodde og hjembyen til Terje Vigen fra Fjære. Han som i 1809 rodde til Danmark for å få tak i mat til sitt lille barn Anna. Napoleonskrigene herjet, det var kornmangel, handelsblokkade og folk sultet. På den tiden fikk Norge sin Grunnlov, i denne ble det også innført forbud mot «Hus-Inkvisitioner». Det var trolig for å forhindre at myndighetene skulle lete etter varer i folks hjem. Denne grunnlovsbestemmelsen er høyst aktuell i dag for barna som dør hjemme.

Etter den tid er synet på barn radikalt endret. Alle barn, også de aller minste, har i dag fått tildelt de samme grunnleggende rettighetene som voksne. I tillegg har barn helt egne rettigheter etter FNs barnekonvensjon. Alle barn har samme grunnleggende rett til å bli hørt, til omsorg, utvikling, lek, helsehjelp og beskyttelse mot vold.

Alle barn betyr *alle* barn. Uansett alder, kjønn eller funksjonsevne. Barnediskriminering betyr at små barn får det dårligere, bare fordi de er barn. FNs barnekomité har påpekt at små barn er spesielt utsatt for diskriminering, fordi de er relativt svake og fordi de er avhengig av andre for å få oppfylt sine rettigheter.

De minste barna har rett til god utvikling. God utvikling starter før barnet er født. I magen til mor. Beskyttelsen mot vold må derfor starte før de blir født. Reglene for

å kunne beskytte og hjelpe gravide som utsettes for vold, må derfor bli bedre.

De minste barna har rett til god helse. Hvert år blir det innlagt små barn med alvorlige skader etter vold. Dersom volden ikke blir avdekket kan barna risikere ytterligere skader, men også at volden eskaleres. Derfor må reglene for å kunne informere og samarbeide mellom helse og politi bli bedre.

De minste barna har rett til liv. I Norge er det små barn som mister livet etter å ha blitt utsatt for vold. Vi skylder dem å gjøre opp for urett. Det må bli lettere å få undersøkt det døde barnets hjem. Selv om ikke foreldrene samtykker.

De minste barna har rett til å bli hørt. Likevel får ikke de minste barna, som er utsatt for vold, mulighet til å fortelle – det er ingen som lytter. Vi voksne har glemt hvordan verden ser ut fra barns perspektiv. Det er for lett å avfeie barns opplevelser fra eget liv. Derfor må vi gjøre en større innsats for å høre de små stemmene.

I boka *Lungeflyteprøven* av Tore Renberg møter vi Anna på 15 år. Hun anklages for å ha drept sitt nyfødte barn. Legen utfører «Lungeflyteprøven», prøven som viser om barnet pustet før det ble født. Dette er en fortelling om hvordan samfunnet reagerer på urett mot små barn. Den illustrerer hvor viktig det er med grundig fagkunnskap, tidlige undersø-

elser, mot og samarbeid på felles søken etter svar. Den illustrerer også at vi trenger gode lover som sikrer rettsvernet – ikke bare til de voksne, men også til barna. Dårlige lover kan bli et havari for barna.

Vi håper rapporten blir lest av modige politikere, fagfolk og andre.

Til beste for de minste barna!

///

FNs barnekomité, Gjennomføring av barns rettigheter i tidlig alder.

Line Duesund Svendsen og Endre Bendixen
Juridiske rådgivere,
Stine Sofies Stiftelse.

DEN SKADELIGE ARVEN

Graviditet beskytter ikke mot vold fra partner. Undersøkelser viser at om lag 4 % av kvinnene i Norge utsettes for vold under svangerskapet¹. Men også mors voldserfaringer fra egen barndom påvirker utviklingen av barnet i magen.

Barndomsvold påvirker voksenlivet

Vitenskapen har gitt oss stadig mer kunnskap om hvor dypt inngripende det er for et barn å bli utsatt for vold og overgrep. Professor Anna Luise Kirkengen beskriver:

hvoran kunnskapen med all tydelighet viser at det å bli misbrukt, mishandlet, vanskjøttet, trakassert, stigmatisert, marginalisert, utnyttet eller utbyttet – kort sagt: å bli gjort til en ting, en gjenstand for andres makt – og derved avmektig, har helse-skadelig virkning på kort og lang sikt.²

Komplikasjoner i svangerskapet

Vold og seksuelt misbruk øker risikoen for å utvikle både fysiske og psykiske lidelser. Mange har komplekse smertesyndrom og andre helseproblemer som det er vanskelig å finne den medisinske årsaken til.

Belastninger i barndommen øker risikoen for å bli utsatt for nye overgrep og kan påvirke mange valg i livet.

Det knyttes til

- ▶ et høyt antall seksualpartnere
- ▶ skilsmisse
- ▶ vold fra partner

Alvorlige krenkelses øker i tillegg risikoen for uønsket graviditet i ung alder. Det øker risikoen for

- ▶ komplikasjoner i svangerskapet
- ▶ misdannelser
- ▶ fosterdød
- ▶ for tidlig fødsel
- ▶ svangerskapsforgiftning (som truer både mor og barn)
- ▶ dødelighet i nyfødtp perioden

En nyere dansk studie³ viser at mødre med store belastninger som barn, hadde høyere antall innleggelses på sykehus som følge av problemer under svangerskap og fødsel.

Fødes i alarmberedskap

En ny studie fra USA har vist at gravide, som har vært utsatt for vold tidlig i livet, har høyere nivå av «stresshormonet» Placental Corticotropin Releasing Hormon (pCRH). Stresshormonene går gjennom morkaken og navlestrengen, og aktiverer barnet. Barnet blir født i full alarmberedskap fordi moren oppfatter verden som et farlig sted. Det kan være skadelig for barnet og hemme dets utvikling.

Hva koster en vond barndom?

Vold har en høy kostnad for det enkelte barn, men også enorme kostnader for samfunnet. 1 av 10 barn har erfart grov vold eller seksuelle overgrep.⁴ Vold i nære relasjoner koster Norge 93 milliarder årlig. Vold er derfor et av Norges største folkehelse- og samfunnsproblem.

Tidligere innsats

Tallene er tydelige: Belastninger i barndommen og risikoen for livslang dårlig helse viser hvor viktig det er at samfunnet setter inn tiltak som sikrer alle barn en god barndom. Og vi må begynne tidligere!

Utviklingen av hjernen formes ikke bare av det som skjer i vårt eget liv, men påvirkes også av negative belastninger som skjedde hos mor og under svangerskapet. Jo mer følelsesmessig forsømmelse en mor har opplevd i sin egen barndom, desto sterkere var avtrykket i babyens egen hjerne. Manglende kjærlighet setter altså spor i genene.

Med andre ord, arbeidet med å sikre alle barn en god barndom må begynne lenge før barnet blir født.

///

Samfunnskostnader av vold i nære relasjoner, Menon 2023.

///

Varige spor i barnets hjerne, NRK 2021.

VOLDSUTØVER

Barndommen starter allerede i svangerskapet. Stadig mer forskning viser hvordan omgivelsene til den gravide kvinnen påvirker barnets helse og livskvalitet.

Noen kvinner opplever at volden fra partneren starter når de blir gravide, eller at volden endrer karakter som følge av svangerskapet. Selv om den gravide har et håp om at alt skal bli bedre etter at barnet er født, så stemmer dette dessverre som oftest ikke med virkeligheten. Kvinner som har vært utsatt for vold under svangerskapet vil også bli utsatt for vold etter at barnet er født.

Fedre manglet rollemodeller

Doktorgraden til Kristin Håland beskriver flere årsaker til at fedre utøver vold i svangerskapet. Vonde erfaringer i barndommen er en viktig årsak. Mennene ble i liten grad tatt godt vare på av sin egen far. De manglet gode rollemodeller, og var usikre på hvordan de selv skulle være fedre. Det de fortalte ga grunn til å anta at behovet for å lære var stort. Flere lurte på: «Hvor hardt kan jeg holde i et barn?».

Reflekterte ikke over konsekvensene

Mennene gikk til behandling på Alternativ til Vold (ATV). Noen innrømmet at de utøvde vold og kjente på skyld og skam. Andre fraskrev seg ansvaret for volden: «Jeg er jo ingen typisk voldsmann, det ser du vel?», «Jeg mente jo ikke å skade

henne. Jeg så jo at sofaen stod bak da jeg dyttet henne bakover» og «Det svartnet for meg, så jeg husker ikke hva som skjedde».

Fedrene var ikke bevisste eller reflekterte ikke over kunnskap som «*når mødre utsettes for vold, vil dette påvirke hennes evne til å ivareta barnet*». De hadde ingen tanker om at vold mot den gravide kunne påvirke det ufødte barnet.

Ønsket å lære farskap

Da fedrene ble bevisste på barnets nærvær, skjedde det en endring. Det kunne være på ultralydundersøkelsen eller ved fødsel. Når barnet ble litt eldre og de kunne se barnets redsel og at barnet unngikk dem, vekket dette fortvilelse. Flere ga uttrykk for at de ønsket å lære å bli gode fedre for sine barn, men de opplevde at svangerskapsomsorgen kun var for kvinnene. Fedrene manglet en arena som passet for dem.

Behovet for trygghet først

Barn trenger trygge voksne som kan guide dem i å forstå og tolke verden, slik at de får mulighet til å utvikle hele sitt potensiale. For å være en trygg voksen

er det nødvendig å kunne regulere egne følelser og ha evne til å se for seg andres eller egne behov. Barn trenger at deres omsorgspersoner kan sette egne behov i andre rekke og møte barnets behov først. Menn som utøver vold i sin familie, trenger kvalifisert hjelp.

Barns behov for trygghet må alltid være viktigere enn foreldres behov for å være omsorgsgivere.

Barns behov for trygghet må alltid være viktigere enn foreldres behov for å være omsorgsgivere - særlig i relasjoner der vold utøves. Barns rett på trygghet må alltid komme først.

Vold mot gravide, Kristin Håland, 2014.

BARNAS TROVERDIGHET

Rettsstaten er og blir opprettholdt av en rekke grunnleggende rettsprinsipper som skal ivareta både tiltalte, fornærmede og etterlattes rettssikkerhet. Disse prinsippene er, i motsetning til mye av rettslæren ellers, godt kjent i befolkningen.

Ett av disse prinsippene er uskyldspresumsjonen. Dette prinsippet forenkles ofte til «enhver rimelig og fornuftig tvil skal komme den tiltalte til gode» og «man er uskyldig til det motsatte er bevist». Hva da når «det motsatte» blir umulig å bevise?

Rimelig og fornuftig tvil

Uskyldspresumsjonen er et viktig rettsprinsipp som skal hindre at uskyldige ikke straffes for noe de ikke har gjort. Det er den rimelige og fornuftige tvil som skal komme tiltalte til gode. Premissene vi legger til grunn når vi tolker uskyldspresumsjonen er ikke konstante. Blir disse premissene for strenge kan dette gi utilsiktede negative konsekvenser, som verner skyldige og fratår fornærmede viktige rettigheter. Det må være rom for å kunne diskutere rekkevidden av uskyldspresumsjonen:

Politiet får inn en anmeldelse der en fire år gammel gutt skal ha blitt utsatt for seksuelle overgrep. Barnet, som har språk som samsvarer med alderen, har fortalt til både foreldrene og barnehageansatte at han ble «tisset på» av morfar, og tisset var klissete og ekkelt. Barnehagen og foreldrene kontakter sammen barnevernet som melder videre til politiet.

Politiet oppretter sak på bakgrunn av meldingen. Foreldrene og barnehageansatte kontaktes og forklarer hva de har hørt gutten si. Deretter kalles morfar inn til avhør. Han er fortvilet fordi han har blitt kuttet ut av familien og har ikke lenge kontakt med gutten. Han svarer noe

vagt rundt det han er mistenkt for, men forteller at guttens storebror på 13 nettopp hadde blitt tatt av foreldrene mens han så på porno.

Den fire år gamle gutten kalles inn til tilrettelagt avhør hos politiet, og må forklare seg i to omganger. Først forklarer han at morfar tisset på ham, det samme han sa til foreldrene og barnehagen. I andre runde av avhøret spør avhørseksperten mer om hendelsen, og gutten trekker først litt på det før han forteller at «det var som om han spyttet på meg».

To måneder senere kommer beskjed fra politiet om at saken er henlagt på bevisets stilling. Bistandsadvokaten til gutten tar kontakt med påtalejurist og får forklart at det ikke forelå nok beviser til å få morfar straffedømt. Påtalejuristen forklarer også at bistandsadvokaten har anledning til å påklage saken.

Bistandsadvokaten ringer deretter foreldrene, forteller hva påtalejuristen har forklart og avslutter med at – etter hans erfaring – er det lite poeng i å påklage avgjørelsen. Han legger på og saken er avsluttet.

Vurderingene bak avgjørelsen

Denne saken er ikke unik. Begrunnelsen for hvorfor denne – og tusenvis av andre lignende saker om vold og overgrep mot barn – blir henlagt finner vi i dagens tolkning og praktiske utførelse av uskyldspresumsjonen, beviskravet og vektlegging av barns troverdighet.

Først er det viktig å vite at politiet og påtalemyndighet jobber etter et prinsipp om sakens oppklaringspotensiale. Det betyr at saken vurderes ut fra sannsynligheten for at politiet klarer å få dømt vedkommende.

For å gjøre denne vurderingen må påtalejurist stille seg to spørsmål:

- ▶ *Hvilket faktum foreligger?*
Faktum er hvilke handlinger som blir beskrevet og om de, slik de er beskrevet, er omfattet av et straffebed?
- ▶ *Hvilke argumenter kan tiltalte fremlegge for å bli frikjent?*

Mange av disse kjenner vi alle godt:

- ▶ Alibi for når handlingen fant sted.
- ▶ Vitner som forklarer at faktum ikke er slik man i utgangspunktet trodde.
- ▶ Tiltaltes egen forklaring.
- ▶ Fravær av fysiske spor, som for eksempel DNA.

Forskjellsbehandling barn – voksne

Hvordan man vektlegger et barns forklaring, påvirker også avgjørelsen.

I alle saker der barn og unge er ofre ser vi en klar forskjell – nemlig at listen over grunner til ikke å straffeforfølge vokser: Kan barnet ha falske minner? Kan noen ha plantet disse forklaringene hos barnet? Er det medisinske årsaker som forvrenger barnets historie, uavhengig av hvor sannsynlig eller hvor ofte tilstanden forekommer? Kan barnets egen forklaring – hvis den i det hele tatt foreligger – sies å være like troverdig som den voksnes?

I eksempelet på forrige side blir straffesaken mot morfar henlagt. Påtalejuristen ser ikke et oppklaringspotensiale og tar derfor heller ikke ut tiltale. Påtalejuristen vet nemlig at en forsvarsadvokat vil terpe på at guttens bror hadde sett pornografi: Er det noen sannsynlighet for at den lille gutten har sett dette også? Kan det utelukkes at gutten har sneket seg inn på storebrors rom og fått med seg grove pornografiske scener, som han deretter har «inkorporert» som egenopplevde hendelser?

Kan det da utelukkes at forklaringen ikke er falske minner? Og hva ligger bak forskjellen i forklaringene: Har morfar «tisset» eller «spyttet» på gutten? Kan det utelukkes at morfar hostet, og at litt spytt landet på gutten? Og hvordan kan vi være sikre på at gutten, som kun er fire år, forteller sannheten?

Poenget vårt er følgende: Når barn er fornærmet virker det som om rettsvesenet undersøker en rekke grunner til å la være å straffeforfølge, utelukkende fordi saken springer ut fra det barnet selv har fortalt. Det ville vært uaktuelt å spørre en voksen kvinne om voldtekt var noe hun hadde sett for seg, drømt eller «gjenopplevd» fordi hun så en voldtekt på tv. Dette er dessverre en ren diskriminering av barn som fornærmede – kun fordi de er barn.

Som vi ser er det svært lite som skal til før det blir «umulig å bevise det motsatte». Når barn er ofre, tillater vi oss å trekke inn enhver «ufornuftig og urimelig tvil», og la dette komme den tiltalte til gode. Barnets ord og troverdighet må veie like tungt som ordet og troverdigheten til en voksen.

VOLD MOT DE MINSTE

⤵ VOLD MOT DET UFØDTE BARNET ⤴

BAK LUKKEDE DØRER

Hun legger merke til den kjekke mannen på en fest. Han er glad, morsom og sjarmerende. Han får henne til å føle seg sett og spesiell. Etter det første møtet er de sammen nesten hver dag. Hvis de ikke sover hos hverandre, kommer han med nyinnkjøpte rundstykker og kjører henne til jobb. Hvis de ikke kan treffes, ringer han eller sender lange meldinger om hvor glad han er i henne.

Han legger store planer for dem. Ferier, giftemål og barn. Hun går med på å filme og ta bilder av de to sammen – også nakne. Hun pakker tingene sine og flytter inn hos ham etter seks uker. Hun er litt overveldet, men føler at han må være mannen i hennes liv.

Han fortsetter å kjøre henne til og fra jobb. Hvis hun har planer med vennene sine, blir han «lei seg» for han har jo gledet seg til å være sammen med henne. Når han blir med, er han sjarmerende og morsom, men har kritiske kommentarer etterpå.

På besøk hos familien hennes, sjarmerer han de yngre søstrene hennes, og spør dem ut om hennes tidligere kjærestere. Etter slike besøk mørkner han. Han spør henne mye om fortiden, spesielt sexlivet. Ved et tilfelle blir han veldig sint. Hun blir redd, men han sier «veldig unnskyld» etterpå.

Hun blir gravid etter fire måneder, og han foreslår at hun slutter i jobben. Det høres fint ut å være hjemme med barnet – gi det en god start i livet. Han styrer økonomien og hun må etter hvert spørre om penger til hver minste ting. Han blir stadig mer sjalu, spør hvor hun har vært og hvem hun har snakket med. Han tvinger seg til å se meldingene på mobilen, og nekter henne å møte andre. Hun gir etter.

Han begynner å kommentere kroppen hennes når den endrer seg i takt med at barnet vokser og sammenlikner henne med andre «deilige damer», som han flørter åpenlyst med. Hjemme blir han mer og mer irritert over alt hun ikke orker å

gjøre. Han blir eksplosiv, og en gang presser han henne opp etter veggen – før han snur helt om og blir veldig lei seg. Han trygler om tilgivelse. Hun gir etter. Mange ganger.

Han begynner å bevege seg mer ute av huset alene. En kveld kommer han sent hjem, og lukter av alkohol. Når han kryper inn bak henne i sengen tar han rundt magen hennes med begge armer. Plutselig strammer han til og hvisker: «Ligg rolig, ellers så...», og strammer enda litt til. Hun blir liggende uten å røre seg.

Dette blir første av flere seksuelle ovegrep. Han banker henne opp etter en bytur. Hun skriker og forsøker å stikke av, men han fanger henne på vei ut og binder henne med gaffateip til stolen. «Ingen vil tro deg», sier han. Han truer med å sende de seksualiserte bildene han har av henne til hele familien. «Ser du ikke hva du gjør med meg», skriker han.

Alt som skjer mellom husets fire vegger, forblir en hemmelighet. Hun håper at noen ser at hun har det vanskelig. At noen kan spørre og hjelpe. Men ingen spør, selv ikke på helsestasjonen.

Hun legges inn med svangerskapsforgiftning, og fødselen starter flere uker for tidlig. Hun reagerer kraftig når jordmor skal undersøke fødselsåpningen. Jordmor spør om hun har opplevd noe vondt. Han står ved siden av. Han smiler, er sjarmerende og omsorgsfull overfor henne. Hun svarer nei.

Ingen spør igjen.

«I dommen forklarer den sakkyndige at mennesker med «dyssosial personlighetsforstyrrelse» ofte viser sitt sanne jeg bak hjemmets fire vegger. De spiller forskjellige roller overfor forskjellige mennesker og ofte blir de oppfattet som sympatiske, kjekke og spesielt sjarmerende ved innledning av forhold. Når deres behov senere kommer i konflikt med andres behov kan symptomene utspille seg. Det er ikke uvanlig at mennesker med denne diagnosen lever turbulente liv. En slik diagnose har dårlige prognoser for endret adferd og det finnes i lite grad egnet behandling».

Retten konkluderer med at det finnes en klar og nærliggende fare for at tiltalte på ny vil begå alvorlige seksuallovbrudd og seksualisert vold».

PROBLEMSTILLING

Når et barn fødes, fylles lungene med luft for første gang. Det nyfødte barnet skriker når det møter verden utenfor livmoren. Far kutter navlestrengen og den fysiske forbindelsen mellom mor og barn er brutt. Men fremover skal den følelsesmessige tilknytningen mellom mor, far og barn styrkes.

7.1.2.1 Omgivelsenes påvirkning

En unnfangelse er startskuddet på en forrykende utvikling av barnet i magen. I løpet av de første ukene i svangerskapet dannes 250 000 nerveceller hvert eneste minutt - hvis barnet får utvikle seg som det skal.

Gjennom navlestrengen går blodårer som frakter oksygen og næringsstoffer til barnet. Næringen mor tar til seg, påvirker barnet. På godt og vondt. Driker mor alkohol, vil barnet i magen få promille. Gjennom navlestrengen går også hormoner og andre signalstoffer. Når mor har det godt, strømmer beroligende hormoner rundt i barnets kropp. Er mor stresset eller opplever noe vondt, produseres stresshormoner.

Barnet i magen kan også reagere gjennom egne sanser. Det hører lyd. Mors stemme. Fars stemme. Sinte rop. Vuggesang. Det kjenner berøring. Kjærlig stryking over magen. Og harde slag.

7.1.2.2 Omsorg for barnet ved rus

I dag vet vi mye om rus og risikoen for skader på barnet i magen.

Helsemyndighetene har utarbeidet en nasjonal faglig retningslinje for svangerskapsomsorgen. Her får helsepersonell faglige råd om hvordan de bør følge opp gravide. Den gravide får råd om å spise sunt for å sikre barnet god næring. Hun får råd om å slutte med snus, røyk og alkohol. Jordmor følger med på vekt, blodtrykk og at barnet i magen vokser som det skal. Alt for at barnet skal utvikle seg best mulig.

Helsepersonell har en «sterk anbefaling» om å samtale med den gravide om rus og

bruk av narkotika under svangerskapet. Siden skadene hos barnet kan bli svært alvorlige, har helsepersonell en lovfestet plikt til å opplyse helse- og omsorgstjenesten i kommunen om mors rusmisbruk. Vurderer helsepersonell at det er overveiende sannsynlig at barnet blir født med skade, kan den gravide tas inn på institusjon uten samtykke. Omsorgen for barnet veier altså tyngst.

7.1.2.3 Færre virkemidler ved vold

I dag vet vi også mye om sammenhengen mellom vold og risikoen for skader på barnet i magen.

Helsepersonell har en «sterk anbefaling» om å samtale med den gravide alene om vold, gjerne flere ganger. Dersom den gravide erkjenner at hun utsettes for vold, sier retningslinjen at hun bør få tilbud om oppfølging gjennom instanser som psykolog, politi og andre med kompetanse om vold.

sjon med tvang, for eksempel en familieavdeling, slik som ved rusmisbruk.

Hvis den gravide *ikke* ønsker hjelp, kan helsepersonell bli passive vitner til at hun drar tilbake til en voldelig partner. Det blir ingen ekstra oppfølging, volden vedvarer og - i verste fall - eskalerer.

Vi har altså ulike regler og ulikt rettsvern for gravide som ruser seg og gravide som utsettes for vold.

Ved rus veier omsorgen for barnet tyngst. Rettsvernet for vold må bli det samme som ved rus når vi vet hvor stor skade vold kan ha for barnet.

Hvis den gravide ikke ønsker hjelp, kan helsepersonell bli passive vitner til at hun drar tilbake til en voldelig partner.

Men før hun kan få hjelp, må hun gi sitt samtykke til at informasjonen kan deles med andre tjenester. Det finnes ikke en lovbestemt plikt til å opplyse om vold mot gravide til helse- og omsorgstjenesten. Det finnes heller ingen hjemmel for at den gravide kan tas inn på institu-

1001 dager

Nasjonal faglig retningslinje

***Vi mener at rettsvernet
ved vold og rus under
graviditet må bli likt.***

UTREDNING

«Uten hinder av taushetsplikt etter § 21 skal helsepersonell av eget tiltak gi opplysninger til den kommunale helse- og omsorgstjenesten, når det er grunn til å tro at en gravid kvinne misbruker rusmidler på en slik måte at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade», jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3.

Helsepersonelloven § 32 annet ledd

7.1.3.1 Opplysningsplikt ved rus

Helsepersonell har en streng taushetsplikt. Likevel gir helsepersonelloven dem en plikt til å varsle videre dersom de har grunn til å tro at en gravid kvinne misbruker rus, som det er overveiende sannsynlig at kan skade barnet.¹

Før det varsles, bør helsepersonell, så langt det er mulig og hensiktsmessig, informere den gravide pasienten om at melding vil bli gitt.² Dette følger av prinsippet om at pasienten så langt som mulig bør spørres om råd og delta i beslutningsprosessen.

7.1.3.2 Helsepersonells vurderinger

Helsepersonellet må gjøre en vurdering av rusmiddelbruk, omfang og eventuelt hvilke skader dette kan lede til hos det ufødte barnet. Det krever både kunnskap og erfaring.³

En varsling kan også lede til en usikker situasjon for mor og dermed også det ufødte barnet. En utfordring er at mor kan oppleve slik varsling som et tillitsbrudd. Som en konsekvens slutter hun å oppsøke helsehjelp for å unngå at det varsles om forhold rundt hennes graviditet.

Det helt grunnleggende premisset er imidlertid at hensynet til barnet må veie tyngre enn hensynet til å bevare taushet om kvinnens helseforhold.

7.1.3.3 Opphold på institusjon

Etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 kan det også vedtas at en gravid rusmisbruker, uten eget samtykke, skal tas inn på institusjon utpekt av regionalt helseforetak. Hun kan holdes tilbake der i hele svangerskapet, dersom misbruket er av en slik art at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, og dersom hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig. Formålet med regelen er å forhindre eller begrense sannsynligheten for at barnet påføres skade.

Under oppholdet skal det legges vekt på at kvinnen tilbys tilfredsstillende hjelp for sitt rusmiddelmissbruk, slik at hun kan bli i stand til å ta vare på barnet sitt. Bestemmelsen gir også en plikt for kommunen, uten hinder av taushetsplikt, til å gi barnevernstjenesten melding om at slikt vedtak er fattet og at kvinnen er tatt inn på institusjon.

Det finnes ikke lignende lovbestemmelser for de situasjonene hvor en gravid kvinne utsettes for vold.

7.1.3.4 Meldeplikt til barnevernet

Helsepersonell har en plikt til å være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, jf. helsepersonelloven § 33. Helsepersonell har også en plikt til melde fra til barneverntjenesten. Meldeplikten til barneverntjenesten gjelder imidlertid bare for barn

som er født, og gir derfor ikke beskyttelse for det ufødte barn.

Etter at barnet er født, kan barnevernet ha en plikt til å utrede omsorgssituasjonen for barnet. Foreldrene kan bli pålagt utredning med opphold på senter for foreldre og barn. Her kan de få veiledning og såkalt omsorgsendrende hjelpetiltak, men ikke uten samtykke eller før barnet er født.

Mens regelverket inneholder flere virkemidler når den gravide benytter rusmidler, er det i dag ingen slike virkemidler i lovverket når det foreligger mistanke om vold eller en historikk med vold mot gravide, og den gravide ikke tør å samtykke til hjelpetiltak. Barnevernet har ikke plikt til å hjelpe barnet før det er født. For det berørte barnet er dette et havari.

7.1.3.5 Plikt til å avverge

I tillegg har helsepersonell en rett og plikt til å melde forhold til politi for å avverge fremtidig alvorlig skade (helsepersonelloven § 22 og 32 og straffeloven § 196). Rent praktisk meldes det sjeldent i medhold av straffeloven § 196.

Dersom en gravid kvinne utsettes for vold, gjelder taushetsplikten. Det er ingen meldeplikt eller mulighet for å sette i gang hjelp uten samtykke fra den gravide.

¹ Karnov lovkommentar til helsepersonelloven § 32 annet ledd, ² Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 233,

³ Karnov lovkommentar til helsepersonelloven § 32 annet ledd

KONKLUSJON

I dag vet vi at både rus og vold kan føre til at barnet blir født med store skader. Barn er helt avhengige av omsorg og kjærlighet. Både rus og vold kan føre til at mor og far ikke klarer å gi barnet den omsorgen det trenger for å få en trygg og sunn utvikling. Konsekvensene av vold kan derfor bli omfattende både før og etter fødsel.

7.1.4.1 Risiko for den gravide og barnet

Når gravide utsettes for vold, må hensynet til å beskytte det ufødte barnet mot skader under svangerskapet veie tyngre enn i dag. Rettsvernet må styrkes for å kunne forhindre alvorlige følger både for barnet og mor. At volden avdekkes, er også viktig for at voldsutøver skal få hjelp.

De samme avveiningene som er tatt for å begrunne tiltak for gravide rusmisbrukere, er like aktuelle for gravide som utsettes for vold.

Men det er noen viktige forskjeller. En forskjell er at motivasjonen for å få hjelp ved vold kan være større enn ved rusavhengighet. En annen forskjell er at bruk av rus er noe den gravide utsetter seg selv for, mens det er andre personer som påfører henne vold. Det er derfor ikke bare opp til den gravide om volden skal ta slutt.

Partnerdrapsutvalget⁴ pekte på samlivsbrudd som en risikofaktor. At volden avdekkes kan føre til at den eskalerer og potensielt blir livsfarlig. Å flytte bort fra voldsutøver kan være en trigger for ny fatal vold. Alle tiltak må derfor inkludere grundige vurderinger av sikkerhet. Det vil derfor være nødvendig at helsepersonell, og spesielt politiet med sin kompetanse om trussel- og sikkerhetsvurderinger, blir involvert.

1 av 4 som blir drept i Norge blir drept av sin partner. Totalt 36 % av kvinnene som ble drept i perioden 2010–2020 ble drept av sin partner.

Den offentlige Partnerdrapskommisjonen, som regjeringen har planlagt å starte opp i 2024, vil kunne bidra med viktig kunnskap om risikofaktorer.

7.1.4.2 Guide for avdekking

Helsedirektoratet har en nasjonalfaglig retningslinje for svangerskapsomsorg. I veilederen står det at helsepersonell har en «sterk anbefaling» om å stille spørsmål om vold. Det er utformet forslag til slike spørsmål. Hvilke spørsmål som stilles, og hvordan, er viktig for å avdekke vold.

Den gravide kan komme til å fortelle om ulike former for, og omfang av, vold. Helsepersonell må derfor både gjenkjenne tegn på vold, og skille mellom ulike former for vold, samt alvorlighetsgraden.

Den enkelte gravide – og partner – vil derfor ha behov for hjelp og støtte, alt fra veiledning til mer akutte og inngripende tiltak.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har utarbeidet en veileder for helsetjenestens arbeid med vold i nære relasjoner. Her er det et eget avsnitt om tegn på vold i svangerskapet. Vi oppfordrer til at avsnittet om gravide blir mer utfyllende, slik at det blir lettere å gradere behovet for hjelp og tiltak.

«Trafikklyset» er en guide som er utviklet av Helsedirektoratet for lettere å identifisere, vurdere og gi respons på seksuell adferd hos barn som vekker bekymring. Den er et eksempel på hvordan man kan vurdere behovet for oppfølging.

Viforeslår å utvikle en tilsvarende «trafikklys-modell» som en guide for å avdekke vold i svangerskapet.

7.1.4.3 Hjelpe- og beskyttelsesteam

Når volden er avdekket må første steg være å tilby god hjelp og støtte. Den enkelte gravide, og partner, kan ha behov for ulike former for hjelp og støtte. Alt fra

veiledning til mer akutte og inngripende tiltak. Helsepersonell må derfor både gjenkjenne tegn på vold, og skille mellom ulike former og alvorlighetsgrad, og informere om aktuelle hjelpetiltak.

Den gravide vil være i en sårbar situasjon. En graviditet går fort, og det er ingen tid å miste. Den voldsutsatte kvinnen kan ha behov for hjelp fra ulike instanser. Det kan oppleves som en jungel å finne frem til og koordinere både kommunale, regionale og statlige hjelpetiltak. Det holder derfor ikke at jordmor informerer om ulike instanser som kan hjelpe. Kommunen må få en tydeligere plikt til å tilby helhetlig hjelp når gravide blir utsatt for vold.

Hjelpen som tilbys må være trygg nok til at den gravide tar imot.

Hjelpen som tilbys må også være trygg nok til at den gravide tør å ta imot hjelp. Krisesenter vil være en løsning for mange, men målet må være at det er etablert tilbud med andre og mer varige løsninger. Skal hjelpen være reell må kommunen ha på plass et botilbud til den gravide og eventuelt andre barn i familien som trenger det.

Noen vil trenge forsterket helsehjelp som ekstra ultralyd og andre undersøkelser. Det kan være fysiske skader på den gravide, men også psykiske lidelser som må lindres. Det kan være aktuelt å tilby veiledning av partner. Familievernkontoret og tilbud fra Alternativ til Vold (ATV) kan være aktuelt.

Andre barn i familien kan trenge støtte, og barnevernstjenesten kan tilby viktig hjelp. Mange forteller at de er økonomisk avhengig av sin partner. Rask hjelp fra NAV kan være avgjørende. Andre kan trenge hjelp til å finne bolig. Barne- og ungdomsdirektoratet (Bufdir) tilbyr i dag botilbud for voksne som er utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og/eller negativ sosial kontroll. Dette er et tilbud som bør kunne utvides til å gjelde flere.

Kommuner har i dag ansvar for integreringstiltak for innvandrere og flyktninger, som eksempelvis bosetting og ulike introduksjonsordninger. Kunnskap om ulike språk og kulturer er viktig, og må være en del av det tverrfaglige tilbudet.

I tillegg vil RVTS-ene (Regionale Ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging), IMDi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) og fylkeskommunens minoritetsrådgivere være viktige. Ikke minst kan det være behov for sikkerhetstiltak som voldsalarm, omvendt voldsalarm, besøksforbud og hemmelig adresse. Da kan både kunnskap om kultur og generelle trusselvurderinger være aktuelt, og politiet vil da være en viktig aktør.

Det er altså mange aktuelle instanser og personer som må handle sammen, raskt og klokt. For å kunne operasjonalisere hjelpen må det være tydelig hvor man kan henvende seg i kommunen, og hvem som har ansvar for å koordinere og tilby hjelpen.

Vi foreslår derfor at det opprettes kommunale hjelpe- og beskyttelsesteam for gravide. Teamet plikter å tilby hjelp ut fra den enkeltes behov med fokus på barnet.

7.1.4.4 Meldeplikt og tiltak

Utgangspunktet må være at den gravide selv samtykker til hjelp. Likevel mener vi at et samtykke ikke alltid kan være av-

gjørende. Kunnskap om at en gravid utsettes for vold kan være avgjørende for at helsepersonell og andre kan tilby mer og bedre hjelp, både gjennom svangerskapet, under fødselen og i barseltiden etterpå. Det kan forhåpentligvis hjelpe den utsatte ut av et voldelig forhold som hun selv ikke klarer å komme fra og redusere fremtidige skader på barnet. Derfor mener vi det må innføres en meldeplikt.

Skal hjelpen være reell, må kommunen ha tilgjengelig et botilbud til den gravide og eventuelt andre barn i familien som trenger det. Dersom andre tiltak ikke er tilstrekkelige, og som en aller siste utvei, må den gravide kunne legges inn uten samtykke på en institusjon som er tilpasset gravide og barn.

Rapporten «*Barnevernets ansvar for det ufødte liv*» oppstiller noen vurderingskriterier som vil være aktuelle for disse situasjonene og som kan være nyttige å ta utgangspunkt i.

I rapporten anbefales det at andre tjenester enn barnevern skal kunne vedta tiltak med tvang. De foreslår likevel en meldeplikt til barnevernet, men at terskelen skal være høy.

De aller fleste gravide møter til svangerskapskontroll. Det er derfor naturlig at det er helsepersonell som må ha en meldeplikt til kommunen, på lik linje med rus. Dette er også i tråd med Raundalen-utvalgets utredning⁵ hvor følgende kommer frem om barnevernslovens anvendelsesområde:

«Etter utvalgets syn vil vurderinger om hvilken skaderisiko den gravide utsetter barnet for gjennom sin livsførsel imidlertid være en mer medisinsk vurdering som krever medisinsk kunnskap. Slike vurderinger hører etter utvalgets syn først og fremst til helsevesenet, og ikke til barnevernstjenesten».

En «trafikklysmode» for vold i svangerskapet vil kunne brukes til å differensiere mellom pliktene.

Rødt nivå - Kommunen vurderer bruk av tvang.

Gult nivå - Helsepersonell melder bekymringen videre. Volden er alvorlig, og den gravide tar ikke i mot hjelp.

Grønt nivå - Den gravide tilbys hjelp. Pasienten tar i mot råd og veiledning.

Vold i nære relasjoner, 2018.

Seksuellatferd.no

Barnevernets ansvar for det ufødte liv, 2021.

VÅRE FORSLAG

Bedre kunnskap om vold i svangerskapet hos helsepersonell

Det utarbeides en mer detaljert digital modell for å identifisere og respondere på vold i svangerskapet.

Rett til tilbud om hjelp fra kommunens «støtte- og beskyttelsesteam»

Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-3 b.

Kommunen skal tilby og koordinere et helhetlig og tverrfaglig hjelpe- og beskyttelsestilbud til gravide som utsettes for vold.

Det anbefales å opprette kommunale hjelpe- og beskyttelsesteam som kan gi rask og koordinert hjelp. Teamet må inkludere forpliktende samarbeid med ulike kommunale, regionale og statlige instanser.

Plikt for helsepersonell til å informere om kommunens «støtte- og beskyttelsesteam»

Helsepersonelloven § 10.

Gravide skal få informasjon om kommunens helhetlige hjelpe- og beskyttelsestilbud.

Meldeplikt for helsetjeneste til kommunalt «hjelpe- og beskyttelsesteam»

Helsepersonelloven § 32 nytt tredje ledd.

Uten hinder av taushetsplikt etter § 21 skal helsepersonell av eget tiltak gi opplysninger til den kommunale helse- og omsorgstjenesten, når det er grunn til å tro at en gravid kvinne blir utsatt for vold på en slik måte at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 a.

Det anbefales at det opprettes kommunale hjelpe- og beskyttelsesteam som tar imot meldingene og som skal gi tilbud om helhetlig hjelp og beskyttelse. Teamet må ha mulighet til å fremme forslag om tvang. Teamet må gis rett til å dele taushetsbelagt informasjon og det må være en tilsvarende plikt for andre instanser til å bidra, som barnevern og politi. Det kan bety at barnevern og politi kan få opplysninger slik at de kan bidra med nødvendig hjelp. Terskelen for å kunne melde til barnevernet bør være lik dagens regler for vold mot barn.

Innleggelse uten samtykke

Helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 a.

Det kan vedtas at en gravid som utsettes for vold, uten eget samtykke, skal tas inn på institusjon utpekt av regionalt helseforetak, jf. spesialisthelsetjenesteloven § 2-1 a fjerde ledd, og holdes tilbake der i hele svangerskapet dersom volden er av en slik art at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, og dersom hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig.

HELSEANMERKNING

VERN AV DET UFØDTE BARNET

Personer som har gjennomført straff for utøvd vold eller seksuelle overgrep i nære relasjoner, utgjør en trussel for både partner og barn. Under og etter svangerskapsomsorgen bør de få tilbud om ekstra oppfølging med fagpersoner som har inngående kjennskap til vold, og som kan tilby helsehjelp og oppfølging.

7.2.1 En gang forelder – alltid forelder

Noen foreldre har opplevd vold i egen barndom. Andre har selv utøvd vold, og kan være tidligere straffedømt for vold mot en partner. Selv om straffen er sonet, er det en forhøyet risiko for å begå ny vold eller overgrep.

En person som er dømt for seksuallovbrudd mot barn, kan bli idømt *rettighetstap*¹. Det kan bety at voldsutøver er fradømt retten til å være trener på idrettslaget, speiderleder og barnehagelærer. I tillegg vil en rekke slike stillinger og verv kreve politiattest.

Det betyr at en person med alvorlig voldshistorikk kan møte på helsestasjonen som forelder. Verken partner, helsestasjon, lege, eller jordmor vet om tidligere straffbare forhold. En person med høy risiko for å begå ny vold får derfor ikke alltid den oppfølging, veiledning, støtte og hjelp til familien som de hadde behovd. For den gravide og barnet i magen kan dette få fatale følger.

Hva om helsepersonell fikk et «rødt flagg» opp når en voldsdømt person kommer til samtale på helsestasjonen? Kan det bidra til at den voldsdømte får hjelp til å bli en tryggere forelder, og dermed redusere sårbarheten og risikoen for ny vold mot egen partner eller barn?

Det er ikke mulig å fradømme noen retten til å bli foreldre, men vi kan i større grad tilrettelegge for å styrke barnets rettsvern.

7.2.2 Retten til privatliv

Det følger av den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 8 nr. 1 at «enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og korrespondanse»². Innhenting og formidling av informasjon fra strafferegisteret må anses som et inngrep i retten til respekt for privatlivet etter denne bestemmelsen.³

Men det kan gjøres inngrep i denne rettigheten med grunnlag i EMK artikkel 8 nr. 2. Et inngrep må da ha et legitimt formål, være i samsvar med lov og anses nødvendig i et demokratisk samfunn. Medlemsstatene har en såkalt vid skjønnsmargin når det kommer til hvilke tiltak som skal settes inn for å sikre statens positive forpliktelse gjennom EMK art. 8 for å eksempelvis hindre vold i nære relasjoner.⁴

7.2.3 Politiet har taushetsplikt

Hovedregelen er at politiet har taushetsplikt om det politiet får vite om «noens personlige forhold». Det står i politiregisterloven § 23⁵. Når en person har begått en straffbar handling, vil det som et klart utgangspunkt være omfattet av politiets taushetsplikt.

Det innebærer at verken domfelte partnere, helsepersonell eller andre i utgangspunktet får kjennskap til at vedkommende tidligere er dømt for vold. Det gjelder selv om en avsagt straffedom i utgangspunktet er offentlig informasjon.

Det er imidlertid ett unntak fra dette som kan være relevant for vår del.

7.2.4 Opplysningsrett - offentlige

Politiet har etter politiregisterloven § 30 første ledd en opplysningsrett overfor andre offentlige organer, og det fremgår her at politiets taushetsplikt ikke er

«til hinder for at opplysninger utleveres til andre offentlige organer i deres interesse, dersom dette er nødvendig for å fremme mottakerorganets oppgaver etter lov, eller for å hindre at virksomhet blir utøvd på en uforsvarlig måte».

Det følger av politiregisterforskriften § 9-6 nr. 7 at opplysninger blant annet kan utleveres til

«barnevernmyndighetene i forbindelse med barneverntjenestens ivaretagelse av sine oppgaver etter barnevernloven».

I utredningen *Svikt og svik*⁶ står det følgende om politiets praksis når de får kjennskap til gravide kvinner som utsettes for vold:

Utvalget kjenner ikke til hvordan dette praktiseres av politiet over hele landet. Utvalget har forespurt Politidirektoratet om hvilken praksis politiet har dersom politiet får kunnskap om en gravid kvinne som utsettes for vold i nære relasjoner, eller som ruser seg, eller der man ser at hjemmet til en gravid kvinne er i en slik tilstand at politiet blir bekymret for omsorgsevnen, eller der det er forhold tilknyttet barnets far som gjør at politiet blir bekymret for barnets sikkerhet og omsorg etter fødselen.

Forespørselen er videresendt fra Politidirektoratet til Oslo politidistrikt. De opplyser at de praktiserer dette slik at der politiet er i kontakt med gravide rusmisbrukere, sendes det en bekymringsmelding til Nav, som håndterer saken videre med blant annet melding til barneverntjenesten.

Videre opplyses det at det fremstår som noe uklart hvor langt plikten til å melde til barneverntjenesten strekker seg når det gjelder øvrige situasjoner med gravide, og at det

kan synes som om det er behov for avklaringer eller en klar hjemmel for de tilfellene der barnet enda ikke er født.

7.2.5 Opplysninger - private

Etter politiregisterloven § 27 annet ledd nr. 2 kan politiet gi opplysninger til private hvis det er nødvendig for å forebygge lovbrudd og andre løsninger må antas å være utilstrekkelige.⁴ I tillegg til dette må slik informasjonsdeling være forholdsmessig. Det vil si at forhold som taler for og mot informasjonsdeling må veies opp mot hverandre.

Følgende fremgår av forarbeidene:

Det er lagt opp til en forholdsvis restriktiv adgang for slik utlevering av opplysninger. Bestemmelsen åpner for eksempel ikke for å gi adgang til en mer rutinemessig informasjon til nabolaget når for eksempel en pedofildømt løslates fra soning og tar opphold der, jf. dog nedenfor i kommentaren til tredje ledd.

[...]

I svært mange tilfeller vil det både være godt personvern og god kriminalitetsforebygging å underrette mistenkte om at politiet vet om hans «planer» eller tilbøyeligheter, og at man

vurderer å underrette arbeidsgiver, husvert med videre. Dette gir vedkommende en mulighet til å hindre at opplysninger om han blir spredd, ved for eksempel straks å avslutte arbeidsoppgavet, eventuelt selv fortelle om sin bakgrunn med videre.

Som nevnt ovenfor vil det normalt ikke være adgang til å underrette nabolaget om pedofile som tar opphold der, men dette kan fortone seg annerledes når risikoen for overgrep øker. Blir politiet for eksempel kjent med at den pedofildømte har meldt seg som trener for pikelaget i fotball i aldersklassene 8-10 år, er man åpenbart i en situasjon hvor idrettslagets ledelse kan orienteres.

Likeledes vil foreldrene kunne varsles dersom politiet observerer eller får kjennskap til at vedkommende prøver å få kontakt med barn som bor i nabolaget.⁵

Videre står det at man i vurderingen særlig skal se hen til hvor sikre opplysningene er, hvor sensitive opplysningene er, hva som blir de personvernmessige konsekvenser av utleveringen, herunder risikoen for en videre spredningsfare, og faren og alvorligheten ved den straffbare handling det er risiko for.⁶

¹ Straffeloven § 319 / straffeloven § 56 og § 57 / §§ 299,302,304 og 305), ² Tilsvarende Grunnloven § 102, jf. Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60,

³ EMD-1981-9248 (Leander mot Sverige), Rt. 2001 s. 428, ⁴ M.C v Bulgaria 2002, ⁵ Karnov lovkommentar til politiregisterloven § 23

⁶ Svikt og svik (NOU 2017: 12 punkt 12.6.3.3)

Svikt og svik.

Det er tydelig at dette er en snever unntaksregel. Det innebærer at det kun vil være i helt spesielle tilfeller at politiet for eksempel kan dele informasjon om tidligere domfellelser med private som har behov for denne informasjonen.

Det kommer frem av forarbeidene at

«[d]et særskilte kravet om nødvendighet i kombinasjon med at andre løsninger må antas utilstrekkelige vil i realiteten innebære at utlevering til private i forebyggende øyemed bare er tillatt når dette er den eneste realistiske mulighet for å oppnå den forebyggende effekt».⁷

Bestemmelsen sikrer dermed ikke noe helhetlig vern. Den legger opp til konkrete og individualiserte vurderinger, uten å si så mye mer om hvilken grad av risiko som kreves før man deler taushetsbelagt informasjon.

Spørsmålet er derfor:

1) om denne bestemmelsen skaper et tilstrekkelig vern for det ufødte barnet, eller

2) om det er behov for ytterligere regelverk som i større grad sikrer at den ene foresatte får kunnskap om tidligere domfellelser for vold.

7.2.6 Forslag til lovendring

Personer med økt risiko for å utøve vold i nær relasjon, utgjør en alvorlig trussel for både partner og barn. Vi må være så modige å spørre oss selv: Bør vi i større grad formidle opplysninger om voldsdømte for å forebygge ny vold mot små barn?

Straffedommer er i utgangspunktet, som tidligere nevnt, offentlig informasjon. Derfor er det begrenset med prinsipielle betenkeligheter som taler mot en slik informasjonsdeling.

Kunnskap om voldsrisiko kan gi mulighet for bedre hjelp og oppfølging til både de som utsettes for vold, men også de som utøver vold. Under svangerskapsomsorgen og i løpet av barnets første leveår bør det gis tilbud om ekstra oppfølging med fagpersoner som har inngående kjennskap til vold, og som kan tilby helsehjelp og oppfølging. Det øker muligheten for å forebygge vold mot barn på et tidlig tidspunkt.

7.2.7 Opplysningsrett overfor gravide

For det første må det klargjøres at politiet kan ha en opplysningsrett også om gravide som utsettes for vold. Opplysningene må kunne deles med barnevernstjenesten i tillegg til den kommunale helsestjenesten.

7.2.8 Rettighetstap - «helseanmerkning»

Det må i tillegg sees på mulighetsrommet for å fange opp personer som vurderes å ha høy risiko for å utøve vold på nytt. Målet er å forebygge ny vold mot de minste barna.

Vårt forslag er å utrede muligheten for at domstolen i en straffesak kan idømme rettighetstap i form av en anmerkning som viser at vedkommende er dømt for alvorlig form for vold eller seksuelle overgrep. En form for «helseanmerkning», på lik linje med registrering i DNA-registeret og lovbrudd av en viss alvorlighetsgrad.

En form for «helseanmerkning» vil kunne være aktuelt for personer som er dømt for alvorlig vold i nære relasjoner, eller mot barn, og domstolene vurderer at det er stor sannsynlighet for gjentagelse.

Jordmor eller lege som følger opp personen i forbindelse med svangerskap, vil kunne få tilgang til opplysninger om «helseanmerkning». En slik anmerkning må føre til tilbud om ekstra oppfølging og helsehjelp under og etter svangerskapet. Det bør derfor tilbys egne samtaler med begge foreldre, også far, i forbindelse med svangerskapsoppfølging.

Snakk om barndommen din

Stine Sofies Foreldrepakke er et voldsforebyggende informasjonsprogram som skal gi barn og foreldre en god start på det nye livet.

Programmet brukes i viktige samtaler mellom helsepersonell og foreldre, og inneholder blant annet 10 smarte tips til situasjoner alle foreldre kan møte på.

Et viktig tips er derfor å snakke om egen barndom: «Din egen barndom har mye å si for hvordan du blir som forelder. Tenk gjennom og snakk om oppveksten din: om hva du vil, og ikke vil gi videre til ditt eget barn».

Stine Sofie Foreldrepakke

10smartetips.no

VÅRE FORSLAG

Politiregisterforskriften § 9-6.

Nr. 7. opplysningsretten til barnevernstjenesten gjelder også overfor gravide.

Ny nr. 13. den kommunale helse- og omsorgstjenesten i forbindelse med oppfølging av graviditet.

Straffeloven § 57 a.

Opplysningsplikt til helsemyndighetene.

Den som har begått en straffbar handling som nevnt i kap. 25 og kap. 26, kan ilegges «helseanmerkning», når det er grunn til å tro at vedkommende har høy risiko for på ny

- utøve vold eller seksuallovbrudd mot en partner eller andre i nær relasjon.
- utøve vold eller seksuallovbrudd mot barn.

«Helseanmerkning» vil innebære at det gjøres en anmerkning i helsejournalen. Helsepersonell som følger opp gravide under svangerskapet, fødsel og barn på helsestasjonen vil få tilgang til anmerkningen. De må da følge en plikt om å gi styrket tilbud om oppfølging.

MELDEPLIKT VED ALVORLIG SKADE

SAMMEN FOR DE MINSTE

Vi vet at noen foreldre skader sitt eget barn. For helsepersonell som får et skadet barn inn på akutten er det å redde barnet og redusere skadeomfang den viktigste oppgaven. Den neste oppgaven bør være å forhindre at noe slikt skjer igjen. Hvis vold mot små barn ikke blir avdekket, kan barna bli sendt hjem, og utsatt for ny og kanskje mer alvorlig vold. Det må bli lettere for helsepersonell å melde slik at politiet kommer raskere i gang med etterforskning.

7.3.1 Tid er kritisk

Brudd heles. Blåmerker forsvinner. Hevelser går ned. Spor slettes. Derfor må alarmen gå noen ganger. Myndighetene må derfor ha mulighet til å slå full alarm, og sette inn både behandlings- og etterforskningsressurser innen kort tid. Tid er kritisk. «The golden hour» kaller man det i England. Det krever bred og rask utredning av både helsepersonell og etterforskning av politi. Et dreamteam. Det blir ingen «gyllen time» hvis ikke politiet får tidlig beskjed om det skadede barnet.

Vi mener at loven ikke beskytter barna godt nok mot vold.

Vi mener at helsepersonelloven ikke beskytter barna godt nok mot vold. Loven sikrer ikke at vold blir avdekket. Helsepersonelloven blir dermed et alvorlig hinder for at vold mot barn ikke blir avdekket.

Når barn blir behandlet på sykehus er den klare hovedregel at helsepersonell har taushetsplikt. Ingen opplysninger går videre verken til barnevern eller politi. Det er viktig og riktig. Men noen ganger er det mer viktig og riktig at opplysningene går videre. Ikke for å mistenke foreldrene, men av omsorg for barnet.

7.3.2 Plikt til å avverge

Helsepersonell har, som alle andre, en plikt etter straffeloven § 196 til å avverge alvorlige skader på barn. Da settes taushetsplikten til side. Helsepersonell kan da avverge skade ved å melde til politiet.

Men – det gjelder bare for de mest alvorlige skadene og det må fremstå «som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått.» Det er en veldig høy terskel. Selv om man har grunn til å tro at et barn har blitt mishandlet, vil mange vegre seg for å konkludere med at det er mest sannsynlig at foreldrene vil begå nye grove overgrep. Hva om jeg tar feil? Kan jeg bli straffet? Tenk på belastningen for foreldrene? Vil politiet komme i full uniform og vil de ankomme nabolag med blålys og sirene? Det er så mange betenkeligheter at selv åpenbare saker kan stoppe opp og bortforklares med taushetsplikten.

Helsepersonell skal også varsle politiet dersom det er «nødvendig for å avverge alvorlig skade på person» jf. helsepersonelloven § 31. Tilsvarende som straffeloven § 196, kan varsling kun gjøres for å avverge skader. Melding kan med andre ord kun gis for å avverge skader. Indikasjoner på en voldshendelse vil ofte gi grunn til å frykte nye voldshendelser. I prinsippet må imidlertid helsepersonellet gjøre en vurdering av hva som er nødvendig for å avverge skade – det er ikke tilstrekkelig med indikasjoner på at det har forekommet vold. Bevissikrings- og etterforskningshensyn gir ikke grunnlag for å varsle politiet.

7.3.3 Lavere terskel

Dagens varslingsregler er altså utelukken- de innrettet for å forebygge nye skader. Helsepersonell kan ikke varsle politiet for å avdekke årsakene til påførte skader på barn.

Terskelen må bli lavere for å melde til politiet, særlig for de minste barna. Det må ligge til grunn noe vi kan kalle en «systemisk mistillit»

Når barn blir skadet, bør avklaring av årsaken være like viktig som å forebygge at det skjer igjen. Regelverket bør også ta høyde for at vold mot de minste vil være vanskelig å avdekke, og at det er vanskelig å se for seg foreldre som utøver vold mot sine barn. Da bør varslingsreglene i minst mulig grad legge opp til skjønnsmessige og subjektive vurderinger av hvor sannsynlig det er at barn har blitt, blir eller vil bli utsatt for vold eller liknende og i større grad bygge på objektive holdepunkter som tar saken vekk fra personlige forhold – for barnas skyld.

Hvis politiet kommer raskere inn, øker muligheten for å avdekke vold. Det gir større mulighet til å etterforske, renske og gi nødvendig hjelp som sikrer at det ikke skjer igjen. Disse sakene krever et godt og forpliktene samarbeid mellom helsepersonell, politi og barnevernstjenesten, for eksempel en felles forskrift for alle tre enhetene.

VÅRE FORSLAG

Helsepersonelloven § 36 nytt fjerde og sjette ledd. Opplysningsplikt om barn med alvorlige skader.

Legen skal underrette politiet dersom det er grunn til å tro at alvorlige skader på barn under fire år ikke er naturlige.

Det skal utarbeides felles forskrift for helsepersonell, politi og barneverntjenesten for samarbeid i saker ved unaturlig barnedød eller alvorlige skader på barn under fire år.

Vi spør også om vi bør se mer på hvordan trussel og tanker om straff for foreldrene kan hindre at vold mot barn ikke blir avdekket.

Kan vi tenke andre reaksjonsformer mot foreldrene, som både bidrar til at volden stanser og foreldrene får mer oppfølging slik at volden ikke gjentas?

Vi utfordrer herved regjeringen til å utrede en slik lovendring!

OBLIGATORISK DØDSSTEDSUNDERSØKELSE

HISTORIEN OM LILLE JENS

Mor fant sin Lille Jens død i sengen rundt klokken 22 en mandag kveld. Hennes fortelling kan være en kilde til læring for oss alle. Vi overlater derfor ordet til mor.

“ Jeg ropte på min mann og bad ham ringe 113 og startet gjenoppliving. Først kom den lokale legevakten, deretter to ambulanser med anestesiteam/akutteam fra sykehuset. Etter hvert kom politiet. Min mann ringte familien – vi visste jo innerst inne at Lille Jens var død. Ambulansepersonalet tok oss inn på et eget rom mens de fortsatte gjenopplivingen. Etter 60 minutter ble vår lille gutt erklært død.

Avhøret

To politibetjenter stod diskret ved døren. Min mann og jeg ble avhørt av uniformerte politibetjenter på hvert vårt rom. Det føltes skremmende. Trodde de vi hadde skyld i vår sønns død?

Etter avhøret kom en etterforskningsleder. Han hadde ikke uniform, så det føltes ikke så skremmende. Han forklarte at politiet ville ha en dødsstedsundersøkelse. Det antok vi var standard prosedyre. Mens vi ventet satt familien samlet, med tente stearinlys, rundt Lille Jens.

Dødsstedsundersøkelsen

Familiemedlemmer og kriseteam ble samlet på kjøkkenet. Vi gikk inn i stuen sammen med en politibetjent og rettsmedisineren som skulle gjøre dødsstedsundersøkelsen. Spørsmålene og samtalen oppfattet vi som svært viktig og riktig i alt kaoset.

Vi ble forklart at Lille Jens skulle bæres opp på rommet sitt igjen. Slik kunne de, uten forstyrrelser, gjøre nødvendige undersøkelser. Vi foreldre måtte vente på kjøkkenet med de andre. Etter en stund fikk vi beskjed om at Lille Jens var båret ned igjen. Begravelsesbyrået hadde kommet for å ta ham med til obduksjon. Lille

Jens lå på en bære i gangen da vi kom ut og vi fulgte denne ut på gårdsplassen. Vi ble alle stående i en halvsirkel rundt ham i et par minutter før jeg kysset ham, brettet det hvite lakenet over hodet hans og lukket likposen. Bilen kjørte avgårde og vi sto igjen i stillhet.

Obduksjon og frikjenning

Lille Jens døde mandag kveld. Tirsdag ble han obdusert. Onsdag ringte etterforskningsleder fra politiet og fortalte at det ikke var mistanke om noe kriminelt, at de under obduksjonen ikke hadde funnet noe spesielt, og at kroppen kunne frigjøres.

Torsdag gjorde rettsmedisiner seg tilgjengelig for oss på vår forespørsel. Vi kunne spørre ham om de selvbekreidelseskanskene som kom hos oss foreldre som akkurat hadde mistet vårt barn. Var det for varmt på rommet hans? Var det feil såpe i badevannet? Var det røyk fra pipen som kom inn på rommet hans? Jo tidligere slike tanker ble avvist av noen med faglig tyngde, desto bedre. Og rettsmedisineren hjalp oss.

Debriefing med ambulanspersonalet

Som foreldre hadde vi behov for å vite mer og kontaktet selv akutteamet på sykehuset. Sammen gikk vi gjennom hele tidslinjen. Hvor lang tid tok det før de kom? Hva gjorde de? Hvem var til stede? Vi trengte å trygges av noen med medisinsk og faglig tyngde.

God oppfølging

Lille Jens sin død beskrives som en gåte. Rettsmedisinerens håndtering av oss etterlatte var forbilledlig. Han tok seg tid. Vi følte oss hørt og forstått.

Kriseteamet var på plass kort tid etter at Lille Jens ble funnet død og de satt med oss i timevis. En av damene på kriseteamet var også innom oss noen dager senere. Psykolog ble raskt koblet på og vi fikk også tilbud om videre oppfølging fra kommunen.

Våre erfaringer - hjelp for andre

Denne håndteringen av vår familietragedie har vært ekstremt viktig i bearbeidelsen av sorgen vår.

Vi er så takknemlige for at vi fikk oppholde oss i huset vårt denne forferdelige natten, og hele tiden hadde muligheten for å sitte hos Lille Jens. Vi holdt ham i hånden, og kysset på ham. At vår familie også kunne sitte hos ham da vi ble avhørt var ekstremt viktig. Vår sønn lå aldri alene.

Ambulansepersoneell og politibetjenter viste tydelig medfølelse og empati, og det opplevdes svært viktig.

Vi har forståelse for avhør hver for oss, men vi burde hatt en tredje person tilstede, for eksempel en fra det kommunale kriseteamet.

Da vi ble satt på hvert vårt rom for avhør så følte vi oss mistenkte. Vi har stor forståelse for praksisen, men her kunne politiet vært mer diskret og møtt oss i sivile klær.

Gjennomføringen av avhøret var en stor ekstra belastning, og vi oppfordrer politiet til å gjennomgå rutineene rundt slike avhør.

I alt det vonde har vi vært heldige som har familie rundt oss og at vi har fått god oppfølging. Det har vært redningen i marerittet vi har stått i – og fremdeles står i.

PROBLEMSTILLING

I perioden 2015–2018 ble det anmeldt til sammen 90 saker om alvorlig og/eller dødelig vold mot barn under fire år¹. Ti av barna døde. Vi må erkjenne og ta innover oss at små barn dør hvert år som følge av grov vold. Noen uten at volden blir oppdaget.

7.4.2.1 En «gråson» som må tettes

Det finnes en «gråson» av saker der det ikke blir gjort undersøkelser av stedet der barn dør. Enten fordi foreldrene takker nei, eller fordi politiet ikke finner grunn til å åpne full etterforskning.

Hadde politiet vært på dødsstedet, hadde de kommet raskere i gang med grundigere undersøkelser – med assistanse fra krimtekniker. Foreldre og alle rundt dem kunne fått raskere svar på hva som har skjedd.

Hvis foreldrene takker nei til frivillig dødsstedsundersøkelse, vil spørsmålet for alltid kunne henge der: Hvorfor slipper ikke foreldrene til politiet?

Hva stopper samfunnet fra å pålegge grundigere og obligatorisk undersøkelse? Hvorfor er det lettere å åpne en død barneskropp enn å åpne en dør? Er vi redde for å legge til en byrde av mistanke mot foreldrene? Hva da med det døde barnets rettsvern?

De aller fleste foreldre takker ja til en frivillig dødsstedsundersøkelse. En grundig gjennomgang av ordningen konkluderte med at foreldrene var godt fornøyde. Det samme erfarer avdeling for rettsmedisinsk fag ved Oslo universitetssykehus (OUS), som er ansvarlig for dagens ordning med frivillige dødsstedsundersøkelser. Å komme hjem og undersøke stedet der barnet døde kan gi bedre svar. Det oppleves som trygt for de fleste og foreldrene får mulighet til å spørre og avklare. En bør kan bli lettere å bære.

Landsforeningen uventet barnedød (LUB) er en frivillig organisasjon som gir støtte og omsorg til alle som er berørt når et lite barn dør. LUB arbeider også for å redusere barnedødelighet i Norge. Med sin nærhet til foreldre som har mistet et lite barn, ønsker LUB at det skal være obligatorisk med dødsstedsundersøkelse.

Det lille barnet. Hva ville det sagt? Ville det ønsket at noen kom og undersøkte rommet der det døde? Kanskje ville barnet sagt ja.

Så hvorfor kan ikke undersøkelsen være obligatorisk?

7.4.2.2 Usynlige juridiske låser

Følgende fremgår av Grunnloven § 102 første ledd:

///
«Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller».

Det er pekt på at da Grunnloven ble til var Norge i union med Danmark. Napoleonskrigene raste og Norge ble med i krigen mot England. En forordning av 23. mai 1812 oppstilte forbud mot å importere varer fra England. Staten overtok i tillegg kontroll med kornhandelen. For å kontrollere at ingen smuglet varer ble det opprettet kontrollkomisjoner som kunne gjennomføre husundersøkelser.

///

Lub.no

¹ Alvorlig vold mot barn, Kripos (2019)

Da grunnloven ble utformet i 1814 ble det bestemt at «*Huusinquisitioner maae ikke finde Sted, uden i criminelle Tilfælde*». Tollsvikt var ikke å anse som en offentlig forbrytelse. Det å finne ulovlige tollvarer var altså ikke nok til å kunne foreta husundersøkelser. Til manges glede i en vanskelig tid med sult og fattigdom.

Men hva med husundersøkelser som i de aller fleste tilfeller ikke vil avdekke noe kriminelt, men som likevel åpner for at det kan være resultatet? Ikke bare en bagatellmessig overtredelse, men en alvorlig forbrytelse mot små barn?

Kan vi tenke oss at *grunnlovsfedrene* ikke mente at Grunnloven § 102 skulle være en skranke for husundersøkelser der det var en mulighet for at det ville avdekke, ikke en bagatellmessig overtredelse, men en grov kriminell handling mot små barn, selv om sannsynligheten var liten?

En av grunnlovsfedrene, Adler Falsen, skrev i sitt forslag til Grunnloven § 102 at «hver Borges Huus er et helligt fristed». Men var ikke dette huset også det lille barnet sitt hjem? Ikke bare foreldrene sitt? Og fristed for hva? De staselige karene som var på Eidsvoll og bestemte hvilke grunnleggende lover vi skulle ha i Norge hadde neppe brå barnedød i tankene.

7.4.2.3 Voksnes ansvar

Vi anerkjenner at barn har egne rettigheter. Barn blir mer regnet med, og er like mye verd som voksne. Samtidig er de sårbare. Spesielt de minste barna. De er helt avhengige av oss voksne. Barns rettigheter er voksnes ansvar. Dette ansvaret tar vi ikke alltid.

Ordet «inkvisisjon» er grufullt og bringer tankene til middelalderens vilkårlige prosesser uten rettsvern. Målet med en dødsstedsundersøkelse er først og fremst å finne dødsårsaken, å få kunnskap så andre barn og foreldre kan slippe å oppleve det samme. Samtidig kan undersøkelser på dødsstedet bidra til å klargjøre hva som har skjedd. Det kan gjøre at eventuelle straffeprosesser bygger på mest mulig sikkert grunnlag og bidra til å bedre sakens opplysninger og redusere tvil. Hvem vil ikke det?

///

Med den kunnskapen vi har i dag, og et nytt syn på barn, må vi lese Grunnloven med dagens briller.

Barnegråt rekker ikke så langt. Andre må bære barns stemme helt frem. Det er sjelden vitner til stede når et barn dør hjemme. Kanskje bare en forelder. Da må vi finne de tause vitnene. Sporene som kan fortelle.

Det er jo underlig at dersom et hus brenner, eller dersom noen er skadet eller drept av en polititjenestemann, er det både en plikt til å etterforske og åpent for å undersøke hjemmet. Dette gjelder også i de tilfellene der det er lite sannsynlig at det har skjedd en kriminell handling, men altså ikke når et barn dør.

UTREDNING

Etter gjeldende rett skal det iverksettes etterforskning når et barn under 18 år dør plutselig og uventet, jf. § 224 fjerde ledd: «Ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforskning om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Det samme gjelder når barn under 18 år dør plutselig og uventet».

Straffeprosessloven § 224

7.4.3.1 Retten til adgang

Straffeprosessloven § 224 fjerde ledd gir en rett til å starte etterforskning, men det ble forutsatt i forarbeidene til bestemmelsen at det i forskrift skulle fastsettes en plikt til etterforskning.² Etterforskningsplikten står nå i påtaleinstruksen § 7-4 sjettede ledd.³

Når et barn under 18 år dør plutselig og uventet, skal politiet innlede etterforskning selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Det gjelder ikke dersom det er åpenbart at dødsfallet ikke skyldes en straffbar handling. Riksadvokaten kan gi nærmere retningslinjer om hvordan etterforskningen skal skje og om begrensninger i plikten.

Som en del av etterforskningen ved uventet barnedød skal det gjennomføres sakkyndig likundersøkelse, jf. påtaleinstruksen § 13-2 tredje ledd (jf. straffeprosessloven § 228):

Politiet skal påse at sakkyndig likundersøkelse foretas når et barn under 18 år dør utenfor helseinstitusjon og dødsårsaken er uviss, med mindre særlige grunner gjør det ubetenkelig å unnlate slik undersøkelse.

Dersom det foreligger skjellig grunn til mistanke om et straffbart forhold, kan det foretas ransaking i den mistenktes «bolig, rom eller oppbevaringssted» etter straffeprosessloven § 193, for å «sette i verk pågripelse eller for å søke etter bevis». Det er retten som beslutter ransaking, med mindre det er «fare ved opphold», jf. straffeprosessloven § 197 annet ledd jf. første ledd.

Etter straffeprosessloven § 198 kan politiet også foreta ransaking uten beslutning dersom det er «sterk mistanke om en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles». Også dette unntaket innebærer dermed at det må være forholdsvis klare holdpunkter for at det foreligger et straffbart forhold.

Er det mistanke om et straffbart forhold, er det dermed rettslig adgang til å foreta en undersøkelse av dødsstedet (åstedet). Problemet oppstår imidlertid der det ikke umiddelbart er mistanke om et straffbart forhold.

Etterforskning skal likevel iverksettes etter straffeprosessloven § 224 fjerde ledd, men dersom det i den innledende fasen ikke foreligger mistanke om et straffbart forhold, foretas det ikke undersøkelse av barnets dødssted.

Medfører obduksjonen at det oppstår mistanke om et straffbart forhold, kan det gi grunnlag for å ransake barnets dødssted. I perioden mellom barnets død og frem til eventuell beslutning om ransaking, er det risiko for at spor fra barnets dødssted går tapt.

7.4.3.2 Frivillig dødsstedsundersøkelse

Dødsstedsundersøkelse er i dag en frivillig ordning som tilbys av helsetjenesten ved uventet død hos barn under fire år. Formålet med denne undersøkelsen er å avklare barnets dødsårsak.⁴

Dødsstedsundersøkelsen består i hovedsak av tre deler:

- ▶ Innhenting av informasjon om det avdøde barnets utvikling og sykehistorie.
- ▶ Informasjon om obduksjon og foreløpige funn, samt rekonstruksjon ved bruk av dukke.⁵
- ▶ At undersøkelsen finner sted så snart som mulig etter obduksjonen, helst innen 48 timer etter barnets død.

Det er ingen lovfestet hjemmel for dødsstedsundersøkelse. Ordningen er samtykkebasert, altså vil den være avhengig av at barnets foreldre takker ja til undersøkelsen. Dersom foreldrene ikke samtykker, vil det ikke gjennomføres noen

² Se Prop.105 L (2010-2011) side 20 og 26 (Prop.105 L (2010-2011)), ³ Påtaleinstruksen § 7-4, ⁴ Dødsstedsundersøkelser, Oslo universitetssykehus HF (oslo-universitetssykehus.no), ⁵ Rognum og Bøylestad, 2015

undersøkelse av barnets dødssted før det eventuelt oppstår mistanke om at det foreligger et straffbart forhold.

Heller ikke ved dødsfall hos en voksen person er det fri adgang til å foreta undersøkelse av dødsstedet. Forskjellen er likevel at skader hos de minste barna er vanskeligere å oppdage, slik at det blir særlig viktig å foreta en undersøkelse av dødsstedet tidlig. Det er også et særtrekk at det som regel er en person i nær relasjon til barnet som kan ha påført barnet skadene, og som – i ytterste konsekvens – har større anledning til å fjerne spor.

7.4.3.3 Grunnloven § 102 og EMK art 8

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Når et barn dør plutselig og uventet vil det typisk være i en privat bolig. Forbudet mot husransakelse utenfor «kriminelle tilfeller» setter visse begrensninger for myndighetenes adgang til å ta seg inn i private boliger, som dermed også kan være aktuelt for dødsstedsundersøkelser.

Domstolene har åpnet for husundersøkelse i noen tilfeller, for eksempel ved forvaltningsmessig kontroll av våpenoppbevaring.⁶ Formålet med husundersøkelse har da typisk vært av forebyggende art.

I 2009 kom Justisdepartementets lovavdeling med en vurdering av hvorvidt Grunnloven § 102 og Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8⁷ åpnet for en skissert ordning med dødsstedsundersøkelse ved plutselig og uventet barnedød. Ordningen var tenkt å gjennomføres i regi av helsemyndighetene.

Konklusjonen var at en obligatorisk dødsstedsundersøkelse med det formål å finne dødsårsak, trolig vil være en «husransakelse» («Hus-Inkvisisjon» før grunnlovsendringen i 2014) etter Grunnloven § 102:

Ut fra de momentene som er nevnt foran, er det etter vårt syn tvilsomt om en tvungen ordning med dødsstedsundersøkelse med det formål å skaffe kunnskap om dødsårsak i forebyggingsøyemed, er forenlig med Grunnloven § 102. Tvilen knytter seg dels til rettslig usikkerhet om hvor langt Grunnloven § 102 rekker i tilfeller hvor avdekking av ulovlige forhold ikke umiddelbart fremstår som den sentrale begrunnelsen for å foreta undersøkelsen, og dels til at det (foreløpig) er uklart hvor sentralt spørsmålet om avdekking av straffbare forhold vil stå når ordningen settes i verk.

I den sammenheng finner vi grunn til å peke på at ordningen ikke kan «frikjennes» selv om flertallet av dem som undersøkes, skulle oppleve ordningen som uproblematisk. Slik vi ser det, taler mye for at det her foreligger en «Hus-Inkvisisjon».

Selv om det ut fra de fakta som hittil er vurdert, kan være tvil om det foreligger en «Hus-Inkvisisjon» etter Grunnloven § 102, er det også andre trekk ved ordningen som styrker det grunnlovsmessig problematiske med den.

Vi finner særlig grunn til å fremheve to forhold. For det første skal en, ifølge Helse- og omsorgsdepartementet, «av hensyn til å nå formålet med dødsstedsundersøkelsen», la «personell med politifaglig kompetanse (uten bindinger til politiet) delta ved/gjennomføre dødsstedsundersøkelsen». Som departementet selv peker på, «styrker [dette] påstanden til flere høringsinstanser om at formålet med ordningen også er å avdekke straffbare forhold».

For det andre skal undersøkelsesteamet ha meldeplikt til politiet om «alle funn som kan bidra til å oppklare dødsårsak». Det er her tale om en nok så omfattende meldeplikt.

Vi har vanskelig for å se annet enn at disse elementene, under en ordning med tvungen undersøkelse av dødsstedet, i det vesentlige tjener den særskilte funksjon å avdekke straffbare forhold. At den omfattende meldeplikten er motivert av et ønske om at helsepersonellet skal unngå å måtte ta stilling mer eller mindre direkte til forhold som kan innebære konstatering av mistanke om straffbare handlinger (jf. Brevet til oss s. 2), endrer etter vårt syn ikke dette.

Vi finner grunn til å nevne at det i rapporten fra barnedødsårsaksprosjektet er pekt på at prøveordningen i 2004 ikke bidro til å avdekke straffbare forhold som det ikke i utgangspunktet allerede var mistanke om. Dette har imidlertid begrenset betydning, idet undersøkelsene var basert på samtykke fra foreldre i det enkelte tilfellet.

Forutsatt at ordningen gjennomføres med de to elementene som er særskilt vurdert her, er vi tilbøyelig til å anta at det foreligger en «Hus-Inkvisisjon» etter Grunnloven § 102.

Konklusjonen etter EMK artikkel 8 ble den samme:

Etter vår mening er det tvilsomt om inngrepet overfor foreldrene i det enkelte tilfellet kan anses for å stå i forhold til det legitime formålet som skal ivaretas – her det offentliges generelle behov for kunnskap om årsakene til barnedød. Det vil derfor etter vår mening neppe være i samsvar med EMK artikkel 8 nr. 2 å gjennomføre en tvungen ordning med dødsstedsundersøkelse.

Etter vårt syn styrkes denne konklusjonen så langt ordningen mer direkte har til formål å avdekke straffbare forhold, gitt de rammene undersøkelsen skjer innenfor, jf. drøftelsen av Grunnloven § 102.

Som følge av Lovavdelingens vurdering ble det ikke fremmet et forslag om å innføre obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved lovendringen i 2011.⁸

7.4.3.4 Ny vurdering

Det kan imidlertid argumenteres mot denne forståelsen av Grunnloven. I en artikkel fra 2020 tar professor emeritus Tor-Geir Myhrer ved Politihøgskolen til orde for en annen forståelse av Grunnlovens rammer.⁹

I artikkelen sammenlignes barnedødsfallene med langvarig praksis på andre områder:

- ▶ Den generelle etterforskningsadgangen
- ▶ Brann- og ulykkesetterforskning
- ▶ Spesialenhetens etterforskningsplikt
- ▶ Her er det hjemmel for å gjennomføre undersøkelser på privat eiendom også uten at det foreligger grunn til å tro at et straffbart forhold har funnet sted.

Han oppsummerer slik:

Jeg har imidlertid vanskelig for å se at noen av de omstendighetene jeg har trukket fram i punkt 3.2.4, kan være avgjørende for forholdet til Grunnloven § 102. I alle de fire typetilfellene jeg har benyttet, jf. punkt 2, vil det være snakk om at det som ledd i en pliktig etterforskning gjennomføres en åstedsundersøkelse i et privat hjem, men uten at denne er forankret i at det foreligger noen konkret mistanke om at et straffbart forhold har funnet sted. At det ene typetilfellet oftere og i vesentlig sterkere grad aktualiserer grunnkravet om at en god prosess ordning skal være hensynsfull overfor de involverte, kan ikke være avgjørende for om virksomheten er forenlig med Grunnloven § 102 første ledd annet punktum.

Etter mitt skjønn står vi da tilbake med to alternativer: Enten lar de under-

søkelser som politiet/Spesialenheten foretar i Blålysveien 11 A-C, seg vanskelig forene med Grunnloven § 102, eller så er det grunnlag for å tolke Grunnloven § 102 første ledd annet punktum slik at også en obligatorisk åstedsundersøkelse i tilfellet i 11 D er forenlig med grunnlovsbestemmelsen.

Myhrer reiser deretter spørsmålet om grunnlovsbestemmelsen kan og bør forstås slik at åstedsundersøkelser, der det er lovbestemt plikt til å etterforske, anses for å skje «i kriminelle tilfeller», selv om de ikke er basert på noen konkret mistanke.

Han konkluderer som følger:

Det er liten tvil om at åstedsundersøkelser i tilfeller som beskrevet ovenfor i punkt 2 og 3 må regnes som husransakelser i Grunnloven § 102s forstand. Etter mitt skjønn må imidlertid undersøkelsene kunne anses for å skje i «kriminelle tilfeller», selv om de ikke er basert på noen konkret mistanke. Det er godt forenlig med en ordfortolkning av «kriminelle tilfeller» å la dette omfatte de tilfellene hvor lovgiver i prosesslovgivningen har etablert en etterforskningsplikt. Den muligheten for utglidning dette kan representere, vil bli stanset av EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102 første ledd første punktum hvis undersøkelsene som foretas for å oppfylle etterforskningsplikten, ikke er nødvendig i et demokratisk samfunn, dvs. ivaretar «a pressing social need».

En tolking som foreslått er dessuten dels nødvendig for å sette oss i stand til å oppfylle forpliktelser som følger av EMK art. 2, og vil dels effektivisere vernet som følger av barnekonvensjonens art. 6 og 19 – konvensjonsforpliktelser som begge gjennom menneskerettsloven §§ 2 og 3 er gjort til «semi-konstitusjonell rett» i Norge.

Og i den utstrekning disse spesielle konvensjonsforpliktelsene også øver innflytelse på forståelsen av Grunnloven § 93 første ledd første punktum og Grunnloven § 104 tredje ledd, kan den foreslåtte fortolkning av «kriminelle tilfeller» i Grunnloven § 102 også ses som en harmonisering mellom ulike grunnlovssikrede rettigheter – vernet av livet og vernet av privatlivet.

For tre av fire etterforskningsplikter vil den fortolkningen det tas til orde for her, bare innebære en konstitusjonell forankring av en praksis som i noen sammenhenger er fulgt i over 100 år. Når man også i praksis kan se bort fra misbruksfaren, er det vanskelig å se holdbare innvendinger mot å fortolke «kriminelle tilfeller» slik at det også omfatter de tilfellene der lovgiver har etablert en etterforskningsplikt uavhengig av konkret mistanke.

Etter dette må det antas å være rettslig handlingsrom for å gjennomføre en lovbestemt etterforskningsplikt med dødsstedsundersøkelse, og at det kan gjøres uten hinder av Grunnloven § 102.

Det er gode grunner til å tolke Grunnloven § 102 på denne måten. For det første er hovedformålet med bestemmelsen å beskytte mot de vilkårlige og mer razzialiknende tilfellene i private hjem.

En obligatorisk dødsstedsundersøkelse vil ikke stå i motsetning til dette formålet, men være både saklig begrunnet og forholdsmessig. Det er verdt å peke på utredningen til Høgberg og Stub¹⁰ om Grunnloven § 102, som konkluderte med at det ikke måtte foreligge noen konkret

mistanke for at en husundersøkelse skulle gå klar av § 102:

Bestemmelsens formål taler derfor for at det må foreligge en eller annen forbindelse mellom den handling som gir grunnlag for undersøkelsen og den undersøkelsen retter seg mot. En slik forbindelse vil foreligge om man oppstiller et krav om mistanke, men kan i prinsippet etableres også på annen måte, f.eks. gjennom situasjonsangivelsen.

For det andre vil det bidra til å ivareta statens forpliktelser etter Grunnloven og FNs barnekonvensjon¹¹:

Det fremgår av Grunnloven § 104 tredje ledd at barn har rett til vern om sin personlige integritet, og at statens myndigheter skal legge til rette for barnets utvikling. Dette omfatter å beskytte dem mot vold og mishandling, noe som også fremgår av barnekonvensjonen artikkel 19. Straffeforfølgning av voldsutøvere inngår som en integrert del av barns rettsbeskyttelse.

Ikke minst er det av betydning at det dreier seg om barnets eget hjem. Det døde barnet er imidlertid ikke i stand til å gi noe samtykke, men har likevel krav på vern av sin integritet. Foreldrene er i en situasjon hvor de ikke nødvendigvis objektivt kan ta stilling til samtykkespørsmålet på det døde barnets vegne.

Hensynet til det døde barnet tilsier derfor at en slik dødsstedsundersøkelse må være obligatorisk.

KONKLUSJON

VÅRE FORSLAG

- /// Obligatorisk dødsstedsundersøkelse
- /// Tverrfaglig sammensatte team
- /// Felles forskrift for helse, politi og barnevern

7.4.4.1 Obligatorisk undersøkelse

Vår vurdering er at Grunnloven § 102 åpner for en obligatorisk dødsstedsundersøkelse der barn dør plutselig og uventet i et hjem. Det er i tillegg nødvendig å innføre obligatorisk dødsstedsundersøkelse for et legitimt og viktig formål («pressing social need», jf. EMK art. 8).

Det er nødvendig for å sikre det døde barnet et bedre rettsvern.

Det er nødvendig for de barna som i dag lever i hjem med høy risiko for å bli utsatt for alvorlig vold.

7.4.4.2 Nødvendig for foreldre

En obligatorisk undersøkelse vil være lik for alle. Ingen trenger å oppleve seg mer mistenkt enn andre. De slipper å ta stilling til om de vil samtykke.

De fleste foreldre har intet å frykte. De får mer informasjon som kan gi trygghet og trøst.

Det er også nødvendig for de foreldrene som har utøvd vold. Det kan bli lettere å erkjenne skyld og sone sin straff. Og ikke minst er det viktig at bedre og tidligere undersøkelser også kan bidra til at ingen blir anklaget for en urett de ikke har begått.

Det er nødvendig for oss som samfunn. Vi kan ikke la det forbli skjult dersom barn er utsatt for alvorlig vold eller drap i sitt

eget hjem. Det er nødvendig for å få mer kunnskap, slik at vi kan forebygge og forhindre at flere små barn dør.

7.4.4.3 Sammensetning av team

Det er uansett viktig at foreldrene blir ivaretatt best mulig. Undersøkelsen må gjennomføres på en mest mulig hensynsfull måte, med respekt for foreldrene, barnet og familien. Det stiller store krav til de som skal delta i undersøkelsen, både i det å møte andre i krise og sorg, samt god fagkunnskap.

Det frivillige teamet består i dag av helsepersonell, fortrinnsvis den legen som har obdusert barnet, og en person med politifaglig undersøkelseskompetanse. Vi foreslår et nytt obligatorisk team som består av helsepersonell (psykolog eller spesialsykepleier) og politi (inkludert krimtekniker for grundig undersøkelse). I tillegg foreslår vi at det bør være en representant fra for eksempel barnevernstjenesten som har hovedfokus på å ivareta foreldrene. Undersøkelsen må gjennomføres så skånsomt som omstendighetene tillater, blant annet uten bruk av uniformert politi.

7.4.4.4 Felles forskrift

Teamet må samarbeide og ha felles forståelse for roller og ansvar. Det foreslås derfor at det utarbeides en felles forskrift med hjemmel i ulike lover.

7.4.4.5 Endring i lovtekst

Påtaleinstruksen § 13-2 tredje ledd gjelder obligatorisk sakkyndig likundersøkelse ved uventet barnedød, og står i et kapittel om sakkyndig likundersøkelse.

En etterforskningsplikt med obligatorisk dødsstedsundersøkelse må også hjemles i lov. Endringen bør derfor gjennomføres ved at straffeprosessloven § 224 fjerde ledd annet punktum oppheves, og at det vedtas et nytt § 224 femte ledd med følgende ordlyd:

Når et barn under 18 år dør plutselig og uventet skal det foretas etterforskning om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Etterforskningen skal omfatte en dødsstedsundersøkelse.

Dødsstedsundersøkelsen skal gjennomføres i samarbeid med politi, helsetjenesten og barnevernstjenesten.

Det skal utarbeides en felles forskrift og rutiner for gjennomføring av dødsstedsundersøkelser med hjemmel i helselov, straffeprosesslov/politilov og barnevernlov.

**DE MINSTE BARNAS
STEMME I
RETTSSYSTEMET**

DU TRENGER IKKE FORTELLE

Isak er fem år gammel. Foreldrene er skilt og har vært det siden Isak begynte i barnehage. De ansatte der kjenner ikke bakgrunnen for skilsmissem, men vet at far satt i fengsel i om lag ni måneder det første året Isak gikk der.

Isak sin storebror, Lukas, er 15 år gammel og går på skole. Barnehagen vet at det har vært en svært vanskelig barnefordelings-sak, og at retten til slutt bestemte at guttene skulle være 50/50 hos mor og far.

Etter en samling i barnehagen der pedagogisk leder snakket om hva voksne har lov til og ikke har lov til å gjøre med barn, blir Isak veldig stille. Han er vanligvis full av liv og energi etter samlingene. De ansatte reagerer og spør om det er noe galt. Isak stiller noen litt rare spørsmål: «Siden voksne ikke har lov til å ta på tissen min, hvorfor får jeg lov å ta på voksentiss da?». «Hvorfor er det sånn at tissen til voksne kan vokse?».

De ansatte i barnehagen vet det kan komme reaksjoner etter slike samlinger, og er godt forberedt. De skriver med en gang ned hva Isak har fortalt, i en rapport. Isak får leke litt med de andre barna, før pedagogisk leder og en assistent tar gutten til side og spør om de får lov til å snakke litt med han.

De spør om han kan fortelle litt mer om det han spurte om etter samlingsstunden. De får svar som gjør at de mistenker at Isak forteller om seksuelle overgrep utført av far. I samtalen gjør de imidlertid

to «feil». De spør direkte om det er pappa som har gjort dette, og om han ble redd da pappa gjorde dette.

Pedagogisk leder melder saken til barnevernet som umiddelbart anmelder til politiet. Politiet får raskt tak i rapporten fra barnehagen. På bakgrunn av tidligere domfellelse bestemmer politiet seg for å aksjonere. Far satt nemlig fengslet for oppbevaring av overgrepsmateriell som mor oppdaget da hun gikk gravid med Isak. De pågriper far i sitt hjem samme dag. Etter tre dager i varetekt blir han løslatt.

Etter en uke blir storebror Lukas innkalt til tilrettelagt avhør. Han blir forklart hvorfor han er der, hva som har skjedd og at han nå skal fortelle det han vet. Siden Lukas er over 15 år, får han også beskjed om at han ikke trenger å fortelle noe som kan gjøre at pappa kommer i fengsel. Lukas blir fort stille, og det kommer nesten ingen informasjon ut av det tilrettelagte avhøret.

Etter fire uker får mor et brev om at saken er henlagt på bevisets stilling. Tre dager senere ber far, via sin advokat, om at normalt samvær skal gjenopptas førstkommende helg.

PROBLEMSTILLING

Alle bevis som fremlegges i en straffesak vektlegges individuelt basert på en rekke momenter. Når det gjelder vitneavhør og forklaringer blir vitnets troverdighet, kjennskap til hendelsen, motiv og lignende tatt med i vurderingen. Tilrettelagte avhør har som intensjon å styrke barns forklaring og barns rettssikkerhet, og brukes som bevis i retten. Vår frykt er at rettssikkerheten til de fornærmede synker i takt med offerets alder.

Straffeprosessloven § 239

8.2.1 Barn som avhøres

Historien på forrige side illustrerer en rekke av de problemstillingene vi ofte møter når barn har vært utsatt for vold eller overgrep, og spørsmålet om tilrettelagt avhør reises.

- ▶ Den vanligste problemstillingen vi møter er at saken henlegges uten at det utsatte barnet har gjennomført et tilrettelagt avhør på Barnehuset. Når dette skjer er vi alltid bekymret for at saken ikke er godt nok belyst.
- ▶ Videre illustrerer historien hvor lite som skal til før rettssystemet mener at voksne spør barn på en måte som er «feil». Vår erfaring er at dersom det mistenkes at det har blitt stilt ledende spørsmål i løpet av prosessen, får dette større betydning for vurderingen av saken, enn de svarene barnet rent faktisk gir.
- ▶ Historien illustrerer også hvordan prosessuelle sikkerhetsventiler, som er til stede for å ivareta og beskytte tiltalte, kan komme i veien for at barn får forklart seg på en god og trygg måte. Dette ser vi særlig når Lukas får beskjed om at han ikke trenger å fortelle noe som kan gjøre at pappa kommer i fengsel.

De tre forholdene over gir ofte svært uheldige og omfattende konsekvenser for barns rettssikkerhet. Om en eller flere

av disse forholdene gjør seg gjeldende, fører det ofte til at saken skifter retning og gjerningspersonen unngår tiltale.

Når sakene henlegges uten at det er gjennomført tilrettelagt avhør blir saken ofte også «snudd». Det betyr at barnevernet får saken tilbake med beskjed om å gjøre flere undersøkelser. Barnevernet har da få virkemidler igjen og kan derfor sjeldent gjøre flere undersøkelser. Saken må derfor som oftest henlegges av barnevernet. Det er en fare for at terskelen for hva som meldes fra barnevern til politi heves.

I dag er det mange foreldre og barnehager som får beskjed om at bekymringen deres ikke er «alvorlig nok» og at barnevernet derfor ikke kan ta saken. Barnets rettssikkerhet blir ikke tilstrekkelig ivaretatt i dagens system. Vi ser også at barnets fysiske og psykiske helse i liten grad blir rutinemessig undersøkt ved Statens barnehus (Barnehuset) som støtte til det tilrettelagte avhøret.

Gjennom utredningen vil vi forsøke å vise hvordan dagens rettslige situasjon står seg opp mot intensjonen som ble lagt til grunn da bestemmelsen om tilrettelagte avhør ble innført. Vi vil også foreslå endringer som kan avhjelpe situasjonen slik den er i dag.

8.2.2 Hva er tilrettelagte avhør?

Som hovedregel skal alle vitner møte personlig og avgi forklaring i retten når en straffesak behandles. Et viktig unntak fra dette er reglene i straffeprosessloven §§ 239-239 f som fastslår at det for barn under 16 år skal gjennomføres et såkalt «tilrettelagt avhør» på Barnehuset.

Et tilrettelagt avhør er et bevisopptak til bruk for senere avspilling under hovedforhandling i retten slik at barnet skal slippe å måtte møte som vitne i retten (straffeprosessloven § 298).

Reglene om tilrettelagte avhør er forankret i barnets rett til å bli hørt under forhold som skal ivareta hensynet til barnets beste. Formålet med tilrettelagte avhør er dermed å sørge for at etterforskningen og straffeforfølgningen i saker hvor barn er vitner eller fornærmet, skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til barnas sårbarhet. Både barnas og siktedes rettssikkerhet skal ivaretas (jf. forskrift om tilrettelagte avhør § 2). Tilrettelagt avhør er en ordning som skal skåne barn fra den store påkjenningen en vitneforklaring i retten kan medføre i saker som gjelder vold eller seksuelle overgrep.

Det er viktig at barn som utsettes for vold eller seksuelle overgrep blir gitt et tilfredsstillende vern. Viktigheten av dette er understreket av at avhørene ble overført fra domstolene (dommeravhør) til politiet (tilrettelagte avhør) i 2015¹ nettopp for å styrke barns rettssikkerhet.

«Subsumsjon er å anvende rettsregler på et bestemt faktum. Nedsubsumsjon er å anvende en bestemmelse med lavere strafferamme på det fremlagte faktum, når bevisene ikke er tilstrekkelige til å bevise at den opprinnelige rettsregelen er brutt.»

«Barnets forklaring er som regel ett av flere bevis. Men forklaringen er et sentralt bevis, og innholdet kan være avgjørende for spørsmålet om politiet skal gå videre med saken. Forklaringen kan bidra til svekkelse eller styrking av mistanken».²

8.3.1 Tar for lett på tilrettelagte avhør?

Dette sitatet illustrerer hvor viktig tilrettelagte avhør er og ivaretar barns stemme i rettsystemet.

Bruken av tilrettelagte avhør har likevel hatt en nedgang de siste årene. Fra 2018 til 2022 har antall tilrettelagte avhør sunket med hele 23 %. I tillegg er det et vesentlig problem at rundt 50 % av de tilrettelagte avhørene gjennomføres etter den lovfestede fristen.

Etter straffeprosessloven § 239 første ledd skal tilrettelagte avhør benyttes der barn under 16 år avhøres i saker om vold og seksuelle overgrep. Dette omfatter overtredelser av seksuallovbrudd, kroppsskade, drap, mishandling i nære relasjoner og kjønnslemlestelse (straffeloven kapittel 26, §§ 273, 275, 282 og 284).

Etter andre ledd i samme bestemmelse, kan tilrettelagte avhør også benyttes i saker «om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det». Kan er et viktig ord i denne forbindelse, da dette betyr at vurderingen blir skjønnsmessig og varierende basert på hvordan den enkelte påtalejurist vurderer den aktuelle saken.

I en rekke saker der barn føres som vitne i saker om vold eller overgrep, nedsubsumeres saken til å omhandle brudd på straffeloven §§ 271 eller 272, henholdsvis kroppskrenkelse og grov kroppskrenkelse, som er mindre alvorlige straffebud. I disse tilfellene er det, som påpekt i slutten av forrige avsnitt, ikke lenger en plikt for politiet å gjennomføre tilrettelagte avhør, men derimot kun en mulighet som et hvilket som helst annet etterforsknings-skritt.

Det fører til at barn ikke blir gitt den samme muligheten til å forklare seg. De blir enten ikke avhørt, eller avhøres av politi som i mindre grad er trent til å ivareta barnets situasjon, alder og kognitive- og språklige evne.

Resultatet blir altså at en bryter med intensjonen om tilrettelagte avhør, nemlig å ivareta barnets beste.

8.3.2 Tilpasset bevisvurdering

I spørsmålet om hvordan retten foretar bevisvurderingen av barnets forklaring, fremgår det av rettspraksis at det ofte blir lagt vekt på hvorvidt forklaringene var detaljerte og konsistente, hvorvidt det er tale om en fri forklaring uten bruk av ledende spørsmål, samt om barnet viser ubehag i kroppsspråket.⁶ Dette er faktorer som generelt øker bevisverdien til barnets forklaring. Utfordringen er at dette er pålitelighetsfaktorer som typisk gjør seg gjeldende for voksne, og som ikke nødvendigvis lar seg overføre til barn i alle aldre.

Det er godt kjent at barn som er utsatt for vold eller overgrep ofte bryter med de voksnes forventninger til oppførsel. Det er derfor problematisk at retten legger til grunn at barnets forklaring er lite pålitelig basert på at adferden ikke svarer til de voksnes forventninger. Da har man i realiteten underlagt barnets forklaring de samme kravene som forklaringer fra voksne, noe som for øvrig er stadfestet som et problem av dommere i Davik-rapporten.⁷

Barnets forklaring må tolkes på en måte som er tilpasset at det nettopp er et barn som forklarer seg. Man må ta hensyn til at barn ikke har den samme kognitive modenheten som voksne. Dette illustreres av følgende sitat fra en dommer:

Et lite barn [har ikke] så lett for å ordlegge seg og fortelle, og tidfeste og forklare når og hvor hen og hvor tid og hva som skjedde, og [er] kanskje høyt og lavt i avhørsrommet [...].⁸

I de tilfeller hvor barnet stotrer, forklarer seg usammenhengende, gir mindre detaljerte forklaringer eller har et kroppsspråk som ikke er «forventet» i avhørs-situasjonen, så er ikke dette ensbetydende med at barnets forklaring er mindre pålitelig. En slik bevisvurdering tar virkelig ikke hensyn til de kognitive forskjellene mellom voksne og barn. Dette illustrerer behovet for tilrettelagte avhør hvor kunnskap om vitnepsykologi rettet mot barn er en avgjørende faktor for å sikre gode avhør.

UTREDNING

///
Færre avhør
av barn bekymrer

///
Riksrevisjonens
måloppnåelse

Altfor ofte ser vi at barnets adferd er grunnen til at barnets forklaring ikke blir tillagt vekt i vurderingen av skyldspørsmålet.

Dessverre har en slik vurdering av barnets forklaring fått grobunn i politiets praksis. Det har skapt presedens. Vi står altså på et punkt der politiets praksis har gitt en negativ «trickle-down effect» på barns rettsikkerhet:

Saker som i retten baserer seg på tilrettelagte avhør ender ofte i frifinnelse.

Opplæringspotensialet for denne type saker reduseres.

Sakene blir mindre attraktive å etterforske grunnet manglede mulighet til å få de opp for retten.

Sakene henlegges oftere på etterforskningsstadiet.

Færre tilrettelagte avhør gjennomføres.

Tiltroen til rettsystemet reduseres.

Færre anmelder saker om vold og overgrep mot barn.

Færre barn får hevdet sin rett i denne type saker.

8.3.3 Uheldige mekanismer

Tiltaltets rett til forhåndsvarsling er en rettsikkerhetsmekanisme som er særlig relevant i konteksten av tilrettelagte avhør, jf. straffeprosessloven § 239 b.

Det følger av bestemmelsens første ledd at det første tilrettelagte vitneavhøret «som hovedregel tas uten at mistenkte

blir varslet». Av forarbeidene fremgår det at forhåndsvarsling ikke skal gis i de tilfeller hvor varsling vil kunne føre til at barnet kommer i en vanskelig eller farlig situasjon.⁹ Forhåndsvarsling kan likevel skje dersom «mistenkte allerede er sikket i saken» eller «politiet har skjellig grunn til å mistenke en navngitt person», og det anses «ubetenkelig» av hensyn til barnet og etterforskningen. Bestemmelsen er svært vanskelig å forstå, og enda vanskeligere for de ansatte ved barnehusene å skulle forklare barna som skal avhøres. Denne type kompliserte juridiske sikkerhetsventiler skaper, etter det vi har kjennskap til, mye usikkerhet rett før barna skal avhøres. Dette har nødvendigvis stor påvirkning på hvordan de uttaler seg i en sak.

Samtidig må vi se på straffeprosessloven §§ 122 og 123 som omhandler fritak fra vitneplikt for barn som er 12 år eller eldre. Bestemmelsen sier at siktedes barn, fra de er 12 år, er fritatt for vitneplikt. Barn under 12 år har vitneplikt. Dette gjelder også for siktedes fosterbarn, om hen skulle ha rollen som fosterforelder. Det betyr at et barn som kan velge, kan da velge bort å vitne om faktiske forhold fordi det kan medføre at den mistenkte kan få fengselsstraff.

Det fremgår av straffeprosessloven § 123 at

«Et vitne kan nekte å svare på spørsmål når svaret vil kunne utsette vitnet eller noen det står i slikt forhold til som nevnt i § 122 første eller annet ledd for straff. Retten kan likevel pålegge et vitne å forklare seg når det er rimelig etter en samlet vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og følgene for vitnet av å gi forklaring. Retten kan fritta for forklaring ved vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap av annen art for vitnet eller noen av dets nærmeste etter § 122 første eller annet ledd når det ut

fra en vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg».

Dette gjør seg likevel ikke gjeldene for de vitnene som faller inn under hovedbestemmelsen om tilrettelagte avhør i straffeprosessloven § 239, første ledd. Det vises her til § 239, 2. ledd, 2. punktum, hvor det fremkommer at «Vitner under 15 år som avhøres etter § 239 første ledd skal ikke fritas for vitneplikt eller forklaringsplikt etter reglene i §§ 122 og 123». Dette gjør seg særlig gjeldende når det er snakk om å vitne for sine yngre søsken slik vi ser i bakgrunnshistorien.

Bestemmelsene kan oppleves som kompliserte og er vanskelige nok å forklare til en voksen. Det blir enda vanskeligere når vitnet er et barn, som i tillegg kan ha blitt utsatt for vold av sine foreldre. I volds- og overgrepssaker i nære relasjoner er denne bestemmelsen et klart hinder.

Dette illustreres i vår bakgrunnshistorie innledningsvis. Femten år gamle Lukas, fikk som kjent beskjed om at han ikke trengte å uttale seg i saken. Guttens frykt for hva som kunne skje om faren fikk vite hva han hadde sagt, forestillinger om hva det vil si å være i fengsel, men ikke minst opplevelsen av å være den som sendte far i fengsel, var nok til at Lukas forble taus.

Barnehusene, som jobber med tilrettelagte avhør, har pekt på denne problematikken over lengre tid. Vi må få belyst de vanskelige situasjonene vi setter barna i, samtidig som vi avdekker de særlige begrensningene dette setter på avhørene. Rettsområdet må derfor utredes.

Hvordan hendelsen vil påvirke Lukas i fremtiden, vet vi ikke. Det vi vet, er at hans taushet får umiddelbare negative konsekvenser for lillebroren Isak.

⁹ Prop. 112 L (2014-2015) s. 110

KONKLUSJON

I dag oppfyller ikke ordningen om tilrettelagte avhør i tilstrekkelig grad sin tiltenkte intensjon. Konsekvensene av at tilrettelagte avhør ikke gjennomføres er belyst på de forrige sidene. Det er særlig viktig å trekke frem at alle grunnene for ikke å gjennomføre tilrettelagte avhør virker «enkler» å forsvare, jo yngre fornærmede er.

8.4.1 Tilstrekkelig hensyn til barn

Det fremstår som et paradoks at rettssikkerheten til de fornærmede synker i takt med offerets alder – en virkning som ordningen om tilrettelagte avhør nettopp var ment å skulle motvirke.

For å oppsummere hvordan man kan styrke bevisverdien til barnets forklaring, er det sentralt at retten og påtalemyndigheten har et bevisst forhold til nødvendigheten av støttebevis, samtidig som bevisvurderingen tar tilstrekkelig hensyn til at det nettopp er barn som gir forklaringen.

Hva angår bevisførselen i retten er det uttrykt, både av dommere i Daviks studie og i juridisk teori, at det er et stort forbedringspotensial med tanke på hvordan selve bevisførselen av det tilrettelagte avhøret i retten gjennomføres.¹⁰ Særlig har dommere i Daviks studie gitt uttrykk for et ønske om mer informasjon angående hvordan barnet var forberedt på avhøret, hvem som hadde snakket med barnet på forhånd og hvem barnet først fortalte om hendelsen til.¹¹

Videre er det viktig at man også i selve bevisførselen påpeker om det foreligger eventuell påvirkning av forklaringen. Dette er noe forsvarerne ofte gjør dommerne oppmerksomme på.

Dersom det foreligger tvil tilknyttet mulig påvirkning av forklaringen, kan dette i visse tilfeller være tilstrekkelig til at dommeren finner at beviskravet ikke er oppfylt, slik at frifinnelse blir utfallet.¹²

På tross av barnets tydelige forklaring i tilrettelagt avhør.

¹⁰ Daviks studie s. 69 og Rønneberg (2023) s. 226, ¹¹ Daviks studie s. 70 og Rønneberg (2023) s. 225, ¹² Ibid s. 33. Litteratur: Rønneberg, Anne Lise, «Avhør av barn og særlig sårbare voksne i straffesaker. Med særlig vekt på tilrettelagte avhør», Universitetsforlaget, Oslo, 2023.

VÅRE FORSLAG

Følgende tiltak må bli utredet:

/// I alle de tilfeller hvor fornærmedes uttalelser kan tolkes til å omfatte straffebud i seksuallovbrudd, kroppskrenkelse, kroppsskade, drap, mishandling i nære relasjoner og kjønnslemlestelse skal tilrettelagt avhør eller undersøkelse ved Barnehuset gjennomføres før avgjørelse om påtalebeslutning fattes (straffeloven kapittel 26, §§ 271, 272, 273, 275, 282 og 284).

/// Undersøkelser ved Barnehuset må utvides til å også kunne omfatte medisinske undersøkelser, herunder både fysiske og psykiske undersøkelser. Slike undersøkelser må kunne gjennomføres som substitutt for tilrettelagt avhør når barnet er for ungt til å gjennomføre tilrettelagt avhør.

/// Barnehuset må også avhøre barna under 4 år. De kan uttrykke seg på andre måter. I tillegg kan Barnehuset ta grundige medisinske undersøkelser og andre observasjoner som kan være avgjørende.

/// Regler om fritak fra vitneplikt for barn må utredes med tanke på større beskyttelse av de barn og unge som har blitt utsatt for vold og overgrep (straffeprosessloven § 122 og 123).

Vi i Stine Sofies Stiftelse vil takke advokatfirmaet
Wikborg Rein for samarbeidet med å utarbeide
Barnas Havarikommisjon.

Bak rapporten ligger omfattende arbeid,
grundige juridiske utredninger og vurderinger
som ikke hadde vært mulig uten deres hjelp.

Tusen takk til partnere, advokater
og advokatfullmektiger:
Elise Nedregaard, Helene Søvik,
Vilde Hordnes, Miriam L. Ekhorn,
Ola Marin Abrahamsen, Lars Erik Kvinnsland,
Fredrik Gisholt og Jørgen Vangsnes.

En spesiell takk til
Kristin Håland og Anna Luise Kirkengen.

Grimstad, januar 2024
Stine Sofies Stiftelse